

SUOMI

Tervetuloa Suomeen

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriö

PL 32, 00023 Valtioneuvosto

Puh. 029 516 001

www.tem.fi

TEM oppaat ja muut julkaisut 2022:3 FI,

Tervetuloa Suomeen

ISSN 2342-7914 (painettu)

ISBN 978-952-327-716-8

ISSN 2342-7922 (verkkajulkaisu)

ISBN 978-952-327-732-8

Sisältö: www.infofinland.fi

Suunnittelu: Sissy Oy

Paino: Grano Oy, 4/2022

Tervetuloa Suomeen!

Kädessäsi on opas, jonka tarkoituksena on auttaa sinua Suomeen asettumisen alkuvaiheessa. Oppaassa on tietoa muun muassa asumisesta, työnteosta ja viranomaisista sekä perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Oppaan tiedot on koottu InfoFinland-verkkopalvelusta, josta saat myös lisätietoa oppaan aiheista.

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi on Suomessa säädetty oma lakinsa. Sen mukaan jokaiselle Suomeen muuttavalle henkilölle annetaan tietoa elämästä Suomessa ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Jos kaikki oppaan sisältämä tieto ei ole sinulle juuri nyt ajankohtaista, säilytä opas. Voit myöhemmin tarvita sitä. Tämän oppaan lisäksi sinulle tarjotaan myös muita neuvoja ja ohjausta, jotta Suomeen asettuminen olisi mahdollisimman sujuvaa. Monesta asiasta saat lisää tietoa erityisesti omasta kunnastasi tai InfoFinland-verkkopalvelun kuntasivuilta.

Tervetuloa osaksi suomalaista yhteiskuntaa!

Lisätietoa:

InfoFinland-verkkopalvelu: [infofinland.fi](https://www.infofinland.fi)

Tervetuloa Suomeen -opas verkossa: tem.fi/tervetuloa-suomeen

Sisällys

1. Muutto Suomeen	9
1.1. EU-kansalaiset	9
EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröinti	11
1.2. Muut kuin EU-kansalaiset	12
Töihin Suomeen.....	12
Yrittäjäksi Suomeen.....	12
Opiskelemaan Suomeen.....	14
Perheenjäsen Suomessa	14
Jatko-oleskelulupa	15
Pysyvä oleskelulupa.....	16
Oleskelulupaongelmat.....	16
1.3. Pohjoismaiden kansalaiset	16
1.4. Asumakseen rekisteröityminen	17
Kotikunta Suomessa	18
2. Elämä Suomessa	21
2.1. Asettuminen Suomeen	21
Kotoutuminen Suomeen	21
Arkielämä Suomessa	23
Hintataso Suomessa	24
Tarvitsetko tulkkia?.....	24
Suomen sosiaaliturva	25
Suomen kansalaisuus	26
2.2. Työ ja yrittäjyys	27
Töitä Suomesta	27
Ulkomainen tutkinto Suomessa	29
Työntekijän oikeudet ja velvollisuudet	30
Työsuhteen ehdot ja palkka Suomessa	30
Vuosisiloma	30

Työsuojelu	31
Jos sairastut	31
Perhevapaat	31
Työtodistus	31
Yrityksen perustaminen Suomessa	32
Verotus	32
Jos jäät työttömäksi	34
Suomalainen työkuulttuuri	35
2.3. Suomen ja ruotsin kieli	37
Miksi opiskelisin suomea tai ruotsia?	37
Suomen kielen opiskelu	37
Suomen kieltä internetissä	38
Virallinen todistus kielitaidosta	38
Ruotsin kieli Suomessa	39
2.4. Asuminen	40
Asuminen Suomessa	40
Vuokra-asunto	40
Vuokrasopimus	42
Asunnon ostaminen	42
Asumistuki	43
Asukkaan oikeudet ja velvollisuudet	43
Kodin turvallisuus	46
Jätteet ja kierrätys	48
2.5. Koulutus	49
Suomalainen koulutusjärjestelmä	49
2.6. Terveys	52
Terveyspalvelut Suomessa	52
Lapsen terveys	54
Hammashoito	56
Mielenterveys	56
Lääkkeet	57

2.7. Perhe	58
Kun lapsi syntyy Suomessa	58
Perhe-elämän ja työn tasapaino.....	58
2.8. Ongelmatilanteet	59
Taloudelliset ongelmat.....	59
Syrjintä ja rasismi	60
Rikokset.....	61
Väkivalta	62
Ihmiskauppa ja pakkotyö	63
2.9. Vapaa-aika	64
Kirjastot	64
Liikunta.....	64
Luonnossa liikkuminen	64
Yhdistykset.....	66
3. Tietoa Suomesta	69
3.1. Perustietoa Suomesta	69
Suomi lyhyesti	69
Liikenne Suomessa	70
Media Suomessa	72
Kulttuurit ja uskonnot Suomessa	72
Vaalit ja äänestäminen Suomessa	74
Lait ja oikeudet	74
Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	75
Tärkeitä viranomaisia	76

1. Muutto Suomeen

1.1. EU-kansalaiset

Jos olet EU-maan kansalainen, et tarvitse oleskelulupaa Suomeen. Jos asut Suomessa kauemmin kuin kolme kuukautta, sinun täytyy rekisteröidä oleskeluoikeutesi.

Sama koskee Sveitsin ja Liechtensteinin kansalaisia. Voit saapua Suomeen, jos sinulla on voimassa oleva henkilökortti tai passi. Sinulla on oikeus tehdä työtä, toimia yrittäjänä ja opiskella Suomessa yhdenvertaisesti Suomen kansalaisten kanssa. Sinun on itse turvattava toimeentulosi Suomessa.

Voit oleskella Suomessa yhtäjaksoisesti enintään kolme kuukautta rekisteröimättä oleskeluoikeuttasi. Jos haluat jäädä Suomeen ja rekisteröityä asukkaaksi, sinulla tulee olla työ tai toimiva yritys, opiskelupaikka, pidempiaikainen perheside tai riittävät varat.

Jos muutat Suomeen vakinaisesti vähintään vuodeksi ja haluat kotikunnan, ilmoita muutosta Digi- ja väestötietovirastolle. Jos sinulla on kotikunta Suomessa, sinulla on tavallisesti oikeus käyttää tämän kunnan palveluja.

Jos oleskelet Suomessa vähemmän kuin kolme kuukautta yhtäjaksoisesti, sinun ei tarvitse hakea oleskeluoikeuden rekisteröintiä. Kolme kuukauden oleskelu lasketaan aina siitä, kun olet käynyt Suomen rajojen ulkopuolella.

Töihin Suomeen

- EU-kansalaisena et tarvitse työlupaa Suomessa. Saat alkaa tehdä töitä heti, kun olet saapunut maahan.
- Hae verokortti lähimmästä Verotoimistosta ja toimita se työnantajallesi. Työnantajasi tarvitsee sitä palkanmaksua ja verotusta varten.
- Tarvitset suomalaisen henkilötunnuksen. Hae sitä Digi- ja väestötietovirastosta tai verotoimistosta. Ota mukaan voimassa oleva henkilökortti tai passi sekä työsopimus.
- Jos työsi Suomessa kestää yli 3 kuukautta, hae EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiä Maahanmuuttoviraston Enter Finland -palvelussa tai lähimmässä Maahanmuuttoviraston palvelupisteessä.
- Jos muutat Suomeen vakinaisesti vähintään vuodeksi ja haluat kotikunnan, ilmoita muutosta Digi- ja väestötietovirastolle. Jos sinulla on kotikunta Suomessa, sinulla on tavallisesti oikeus käyttää tämän kunnan palveluja.

Jos tulet ulkomailta Suomeen töihin, tarvitset suomalaisen henkilötunnuksen. Henkilötunnuksen voit saada:

- Digi- ja väestötietovirastosta,
- verotoimistosta tai
- Maahanmuuttovirastosta samalla kun rekisteröit EU-kansalaisen oleskeluoikeuden.

Kaikilla Suomessa töitä tekeillä pitää olla verokortti. Jos olet rakennusalan työntekijä, tarvitset myös veronumeron. Verokortin ja veronumeron voit saada verotoimistosta.

Yrittäjäksi Suomeen

- EU-kansalaisena voit perustaa Suomessa yrityksen, jos sinulla on pysyvä asuinpaikka jossakin Euroopan talousalueen (ETA) maassa. Myös ulkomainen yritys voi aloittaa yritystoiminnan Suomessa.
- Tee perustamisilmoitus yritystoiminnan aloittamisesta Patentti- ja rekisterihallituksen kaupparekisteriin ja Verohallintoon.
- Jos oleskelusi Suomessa kestää yli 3 kuukautta, hae EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiä Maahanmuuttoviraston Enter Finland -palvelussa tai lähimmässä Maahanmuuttoviraston palvelupisteessä.
- Jos muutat Suomeen vakinaisesti vähintään vuodeksi ja haluat kotikunnan, ilmoita muutosta Digi- ja väestötietovirastolle. Jos sinulla on kotikunta Suomessa, sinulla on tavallisesti oikeus käyttää tämän kunnan palveluja.

Opiskelemaan Suomeen

- EU-kansalaisena voit hakeutua opiskelemaan Suomessa hyväksytyyn oppilaitokseen.
- Jos opiskelusi Suomessa kestää yli 3 kuukautta, hae EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiä Maahanmuuttoviraston Enter Finland -palvelussa tai lähimmässä Maahanmuuttoviraston palvelupisteessä.
- Jos muutat Suomeen vakinaisesti vähintään vuodeksi ja haluat kotikunnan, ilmoita muutosta Digi- ja väestötietovirastolle. Jos sinulla on kotikunta Suomessa, sinulla on tavallisesti oikeus käyttää tämän kunnan palveluja.

Perheenjäsen Suomessa

- Jos olet EU-kansalainen ja muutat Suomeen perheenjäsenen luokse asumaan, sinun täytyy hakea EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiä perhesiteen perusteella Maahanmuuttoviraston Enter Finland -palvelussa tai Maahanmuuttoviraston palvelupisteessä.
- Jos et ole EU-kansalainen, mutta Suomessa asuva perheenjäsenesi on EU-kansalainen, tarvitset EU-kansalaisen perheenjäsenen oleskelukortin. Hae sitä Maahanmuuttoviraston Enter Finland -palvelussa tai Maahanmuuttoviraston palvelupisteessä.
- Jos muutat Suomeen vakinaisesti vähintään vuodeksi ja haluat kotikunnan, ilmoita muutosta Digi- ja väestötietovirastolle. Jos sinulla on kotikunta Suomessa, sinulla on tavallisesti oikeus käyttää tämän kunnan palveluja.

EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröinti

Jos olet EU-maan kansalainen ja aiot asua Suomessa yli kolme kuukautta, sinun pitää rekisteröidä oleskeluoikeutesi. Hae EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiä kolmen kuukauden sisällä maahantulopäivästäsi.

Maahanmuuttoviraston tekemä rekisteröinti on eri asia kuin asuinpaikkasi rekisteröiminen väestötietojärjestelmään Digi- ja väestötietovirastossa. Sinun ei tarvitse rekisteröidä oleskeluasi Maahanmuuttovirastossa, jos oleskelet Suomessa vähemmän kuin kolme kuukautta yhtäjaksoisesti. Kolmen kuukauden oleskelu lasketaan aina siitä, kun olet käynyt Suomen rajojen ulkopuolella.

1.2. Muut kuin EU-kansalaiset

Töihin Suomeen

Jos tulet Suomeen töihin ja olet jonkin muun kuin EU-maan tai Pohjoismaan kansalainen, tarvitset oleskeluluvan. Sinun täytyy hakea oleskelulupaa, ennen kuin tulet Suomeen.

Ennen kun voit saada oleskeluluvan, sinun täytyy hankkia työpaikka Suomesta. Kun olet löytänyt työpaikan, voit hakea oleskelulupaa.

Työntekoa varten tarvitset yleensä joko työntekijän oleskeluluvan tai muun oleskeluluvan ansiotyötä varten. Lupatyyppiin vaikuttaa se, minkälaista työtä tulet tekemään.

Yrittäjäksi Suomeen

Jos haluat työskennellä yrittäjänä Suomessa ja olet jonkin muun kuin EU-maan tai Pohjoismaan kansalainen, tarvitset yrittäjän oleskeluluvan. Jos haluat perustaa Suomeen start-up yrityksen, tarvitset start-up-oleskeluluvan. Oleskelulupaa täytyy hakea ennen kuin tulet Suomeen.

Yritystoimintasi pitää olla kannattavaa, ja toimeentulosi pitää olla turvattu yritystoiminnasta saamillasi tuloilla. Jos yrityksesi on startup-yritys, jolla ei ole vielä liikevaihtoa, voit todistaa riittävän toimeentulon muilla tuloilla.

Oleskelulupaa ei myönnetä sen perusteella, että omistat yrityksen. Sinun pitää itse työskennellä yrityksessä Suomessa, jotta voisit saada oleskeluluvan.

Yrittäjän oleskelulupa

Sinun täytyy rekisteröidä yrityksesi Patentti- ja rekisterihallituksen kaupparekisteriin ennen kuin haet yrittäjän oleskelulupaa. Jos olet yksityinen elinkeinonharjoittaja, eli sinulla on toiminimi, tarvitset oleskelulupaa varten Y-tunnuksen. Jos haet ensimmäistä oleskelulupaa etkä ole vielä tullut Suomeen, et tarvitse Y-tunnusta.

Oleskelulupahakemuksen käsittelyssä on kaksi vaihetta. Ensin ELY-keskus (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus) arvioi yrityksesi kannattavuuden muun muassa liiketoimintasuunnitelman ja rahoituksen perusteella. Sitten Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen oleskeluluvasta.

Maahanmuuttoviraston sivuilta löydät lisätietoa yrittäjän oleskeluluvasta.

Startup-oleskelulupa

Jos haluat perustaa Suomeen startup-yrityksen, voit hakea kasvuyrittäjille tarkoitettua startup-oleskelulupaa. Jotta voisit saada startup-oleskeluluvan, sinulla pitää olla konkreettinen liiketoimintasuunnitelma.

Startup-oleskeluluvan hakemisessa on kaksi vaihetta.

- Ensin sinun täytyy hankkia Business Finlandilta myönteinen lausunto. Business Finland arvioi yrityksesi liiketoimintamallia, osaamista ja kykyä kasvattaa liiketoimintaa. Et voi saada startup-oleskelulupaa ilman Business Finlandin myönteistä lausuntoa.
- Sen jälkeen, kun olet saanut Business Finlandilta myönteisen lausunnon, voit hakea Maahanmuuttovirastolta start-up-oleskelulupaa. Business Finlandin lausunto on voimassa kaksi kuukautta.

Maahanmuuttoviraston ja Business Finlandin sivuilta löydät ohjeet ja lisätietoa start-up-oleskeluluvan hakemisesta.

Oleskeluluvan hakeminen

Hae yrittäjän oleskelulupaa tai startup-oleskelulupaa verkossa Enter Finland -palvelun kautta. Kun olet tehnyt hakemuksen, sinun pitää käydä lähimmässä Suomen edustustossa, jotta voit todistaa henkilöllisyytesi ja esittää hakemuksen liitteiden alkuperäiset kappaleet. Sinun pitää käydä edustustossa kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun teit hakemuksen verkossa. Hakemus voidaan ottaa käsittelyyn vasta sen jälkeen, kun olet käynyt edustustossa. Edustustoon pitää varata aika etukäteen.

Opiskelemaan Suomeen

Jos tulet Suomeen opiskelemaan yli 90 päiväksi ja olet jonkin muun kuin EU-maan tai Pohjoismaan kansalainen, tarvitset oleskeluluvan. Oleskelulupaa täytyy hakea ennen kuin tulet Suomeen.

Ennen kun voit saada oleskeluluvan, sinun täytyy hankkia opiskelupaikka Suomesta. Kun sinut on hyväksytty Suomessa sijaitsevaan oppilaitokseen, voit hakea oleskelulupaa.

Opiskelupaikan täytyy täyttää yksi seuraavista ehdoista:

- opintosi ovat ammattiin tai tutkintoon johtavia
- osallistut oppilaitosten väliseen tai muuhun vaihto-ohjelmaan
- suoritat tutkintoosi liittyvää täydennyskoulutusta tai erityiskoulutusta

Opiskelupaikkaa voit hakea koulujen yhteishaussa keväällä tai syksyllä. Joihinkin koulutuksiin yhteishaku on jo tammikuussa. Ota ajoissa selvää, milloin voit hakea opiskelupaikkaa.

Kun opinnot päättyvät

Jos sinulla ei ole työpaikkaa, voit hakea oleskelulupaa työnhakua tai yrityksen perustamista varten. Voit saada oleskeluluvan tällöin enintään yhdeksi vuodeksi. Sinun pitää hakea lupaa, ennen kuin opiskelijan oleskelulupasi päättyy. Voit aloittaa työnteon heti, kun saat työpaikan.

Jos olet suorittanut tutkinnon Suomessa ja löytänyt työpaikan, voit hakea oleskelulupaa työnteon perusteella. Jos olet poistunut Suomesta valmistumisen jälkeen, voit silti hakea oleskelulupaa tutkinnon suorittamisen perusteella. Sinulla pitää olla allekirjoitettu työsopimus tai sitova työtarjous.

Perheenjäsen Suomessa

Kaikki perheenjäsenet eivät voi saada oleskelulupaa. Luvan voivat tavallisesti saada Suomessa asuvan henkilön aviopuoliso, rekisteröity parisuhdekumppani, avopuoliso, alaikäiset lapset ja alaikäisen lapsen vanhemmat.

Jatko-oleskelulupa

Jos oleskelulupasi voimassaolo on päättymässä ja haluat jatkaa oleskelua Suomessa, tarvitset uuden määräaikaisen oleskeluluvan. On tärkeää, että haet jatko-oleskelulupaa ennen kuin edellinen oleskelulupasi päättyy. Jatkolupaa voit hakea vain, jos olet Suomessa.

Jos edellinen oleskelulupasi päättyy hakemuksen käsittelyn aikana, saat oleskella Suomessa, ja sinulla on tavallisesti myös oikeus tehdä työtä hakemuksen käsittelyn aikana. Jos haet jatko-oleskelulupaa vasta edellisen oleskelulupasi päättymisen jälkeen, saat oleskella Suomessa hakemuksen käsittelyn aikana, mutta sinulla ei ole oikeutta tehdä työtä ennen kuin saat uuden oleskeluluvan.

Maahanmuuttovirasto myöntää sinulle jatko-oleskeluluvan, jos peruste, jolla sait ensimmäisen luvan, on edelleen olemassa. Voit hakea jatko-oleskelulupaa myös eri perusteella kuin ensimmäistä lupaa. Muista, että sinun pitää täyttää kyseisen oleskeluluvan edellytykset.

Jotta voisit saada jatko-oleskeluluvan Suomessa, sinulla täytyy olla riittävästi tuloja toimeentuloasi varten. Jos perheenjäsenesi hakevat myös jatko-oleskelulupaa, vaatimus riittävästä tuloista koskee heitä. Tietyissä tapauksissa Maahanmuuttovirasto ei vaadi riittäviä tuloja. Maahanmuuttoviraston sivuilta voit tarkistaa, kenellä ja kuinka paljon tuloja täytyy olla.

Pysyvä oleskelulupa

Voit saada pysyvän oleskeluluvan (P), jos

- olet asunut Suomessa vähintään neljä vuotta A-luvalla ja
- et ole asunut välillä ulkomailla yli kahta vuotta ja
- jatkuvan oleskeluluvan myöntämisen edellytykset ovat edelleen olemassa

Oleskelulupaongelmat

Jos sinulla on ongelmia tai epäselvyyksiä oleskeluluvan kanssa, voit kysyä neuvoa seuraavista paikoista:

- Maahanmuuttovirasto
- Suomen edustustot ulkomailla
- oman kuntasi ohjaus- ja neuvontapalvelut maahan muuttaneille Suomessa
- Pakolaisneuvonta
- oikeusaputoimistot

1.3. Pohjoismaiden kansalaiset

Jos olet jonkin Pohjoismaan kansalainen ja muutat Suomeen, sinun ei tarvitse hakea oleskelulupaa eikä perustella oleskeluasi Suomessa. Voit työssä, toimia yrittäjänä tai opiskella Suomessa yhdenvertaisesti Suomen kansalaisten kanssa.

Jos aiot asua Suomessa enintään kuusi kuukautta, sinun ei tarvitse tehdä mitään ilmoituksia Suomen viranomaisille.

Jos aiot asua Suomessa yli kuusi kuukautta, rekisteröidy Digi- ja väestötietoviraston palvelupaikassa.

Täytä ulkomaalaisen rekisteröinti-ilmoituslomake etukäteen. Vie se Digi- ja väestötietoviraston palvelupisteeseen henkilökohtaisesti ja ota mukaan myös virallinen henkilökorttisi tai voimassa oleva passisi.

1.4. Aukkaaksi rekisteröityminen

Kun muutat Suomeen vakinaisesti, sinut rekisteröidään Suomen väestötietojärjestelmään. Samalla saat suomalaisen henkilötunnuksen. Jos haluat kotikunnan, yleensä sinun täytyy käydä Digi- ja väestötietovirastossa.

Kaikkien ulkomaalaisten osoitetta ei voida tallentaa väestötietojärjestelmään. Rekisteröinti voidaan tehdä vain, jos rekisteröinnin edellytykset täyttyvät.

Suomalainen henkilötunnus

Henkilötunnus on 11 merkkiä pitkä numerosarja, joka muodostuu syntymäpäivän ja sukupuolen perusteella.

Tarvitset henkilötunnuksen, kun asioit esimerkiksi viranomaisten, pankkien ja työnantajan kanssa. Samaa henkilötunnusta ei voi olla kenelläkään muulla. Saat henkilötunnuksen, jos sinut rekisteröidään väestötietojärjestelmään.

Voit saada henkilötunnuksen, jos olet laillisesti Suomessa. Laillinen oleskelu voi perustua esimerkiksi oleskelulupaun, EU:n vapaaseen liikkuvuuteen, viisumiin tai viisumivapauteen. Lisäksi edellytyksenä on, että jokin alla olevista edellytyksistä täyttyy:

- Tarvitset henkilötunnuksen Suomessa tapahtuvan työnteon, opiskelun tai muun vastaavan syyn vuoksi.
- Perheenjäsenelläsi on jo rekisteröity osoite Suomessa.
- Maahanmuuttovirasto on myöntänyt sinulle oleskeluluvan tai oleskelukortin tai rekisteröinyt EU-kansalaisen oleskeluoikeutesi Suomeen.

Voit pyytää rekisteröintiä ja henkilötunnusta:

- Digi- ja väestötietovirastosta
- verotoimistosta, jos tarvitset henkilötunnusta verotusta varten.

Myös Maahanmuuttovirasto myöntää yleensä henkilötunnuksen, kun se tekee päätöksen oleskeluluvasta tai EU-kansalaisen oleskeluoikeudesta tai EU-perheenjäsenen oleskeluoikeudesta.

Jos olet saanut henkilötunnuksen Maahanmuuttovirastosta tai Verohallinnolta, mutta haluat, että osoitteesi ja perhesuhdetietosi tallennetaan väestötietojärjestelmään, sinun täytyy pyytää niiden rekisteröintiä Digi- ja väestötietovirastolta.

Kotikunta Suomessa

Kunnat tarjoavat asukkailleen monia palveluja. Kunnan palveluja ovat esimerkiksi terveydenhuolto, koulutus ja lasten varhaiskasvatus. Jos sinulla on kotikunta Suomessa, sinulla on tavallisesti oikeus käyttää tämän kunnan palveluja.

Sinun kannattaa selvittää, onko sinulla ja muilla perheesi jäsenillä oikeus kotikuntaan Suomessa. Oikeus kotikuntaan Suomessa määräytyy kotikuntalain mukaan. Oman asuinpaikkasi Digi- ja väestötietovirastosta voit selvittää, onko sinulla oikeus kotikuntaan Suomessa.

Jotta voisit saada kotikunnan Suomesta, sinun täytyy muuttaa Suomeen asumaan vakinaisesti. Jos asut Suomessa tilapäisesti, esimerkiksi muutat Suomeen opiskelun tai työn takia enintään yhdeksi vuodeksi, et tavallisesti voi saada kotikuntaa Suomesta.

2. Elämä Suomessa

2.1. Asettuminen Suomeen

Kotoutuminen Suomeen

Suomessa on erilaisia palveluita, jotka auttavat sinua asettumaan, työllistymään ja oppimaan kieltä. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja kotoutumiskoulutus. Myös perheesi jäsenillä voi olla oikeus näihin palveluihin, jos he muuttavat Suomeen sinun kanssasi.

Palvelut, jotka auttavat kotoutumaan

Maahanmuuttajien neuvonta

Työ- ja elinkeinotoimistoissa ja kunnissa on maahanmuuttajien neuvoja. He auttavat sinua Suomeen kotoutumisessa. Neuvojilta saat tietoa esimerkiksi

- kotoutumisesta ja palveluista, jotka tukevat kotoutumista
- työelämästä
- koulutuksesta ja opiskelusta.

Alkukartoitus

Alkukartoituksessa viranomainen arvioi kanssasi, mitkä palvelut auttavat sinua kotoutumaan. Alkukartoituksessa viranomainen selvittää esimerkiksi koulutuksesi, työkokemuksesi ja kielitaitosi. Työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta tekee alkukartoituksen. Se voidaan tehdä myös jossakin muussa paikassa, esimerkiksi oppilaitoksessa. Tämä riippuu siitä, missä kunnassa asut.

Voit pyytää esimerkiksi työ- ja elinkeinotoimistosta tai kotikunnastasi, että sinulle tehdään alkukartoitus. Maahanmuuttajien neuvojilta saat lisätietoa alkukartoituksesta ja siitä, miten se on järjestetty kotikunnassasi.

Kotoutumissuunnitelma

Jos tarvitset tukea kotoutumisen, viranomainen tekee sinun kanssasi sinulle alkukartoituksen jälkeen kotoutumissuunnitelman. Kotoutumissuunnitelma tehdään ainakin silloin, jos

- olet työtön työnhakija tai
- saat toimeentulotukea tai
- olet alle 18-vuotias, eikä sinulla ole huoltajaa Suomessa.

Kotoutumissuunnitelmaan kirjoitetaan niitä asioita, jotka auttavat sinua kotoutumaan. Suunnitelmaan voi kuulua esimerkiksi suomen kielen opiskelua, muita opintoja tai työharjoittelua. Voit tehdä kotoutumissuunnitelman TE-toimistossa yhdessä työvoimaneuvojan kanssa tai kotikuntasi työllisyyspalveluissa tai sosiaalitoimistossa.

Kotoutumissuunnitelma täytyy tehdä viimeistään kolmen vuoden kuluttua siitä kun saat ensimmäisen oleskeluluvan tai oleskeluoikeutesi on rekisteröity. Kotoutumissuunnitelman kesto riippuu siitä, kuinka kauan tarvitset tukea kotoutumisessa. Kotoutumissuunnitelma on tavallisesti voimassa korkeintaan kolme vuotta. Joissakin erityistapauksissa se voi olla voimassa viisi vuotta.

Kun sinulle on tehty kotoutumissuunnitelma, on tärkeää, että noudatat sitä.

Jos sinulla on työpaikka, on joskus mahdollista, että työnantajasi auttaa sinua kotoutumisessa. Työnantaja voi esimerkiksi etsiä sinulle suomen kielen kurssin. Kysy tästä lisää työnantajaltasi.

Kotoutumiskoulutus

Kun kotoutumissuunnitelma on tehty, voit saada kotoutumiskoulutusta. Kotoutumiskoulutusta järjestävät erilaiset oppilaitokset. Työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta ohjaa sinut kotoutumiskoulutukseen. Kotoutumiskoulutukseen kuuluu tavallisesti suomen tai ruotsin kielen opiskelua. Koulutuksessa tutustut myös suomalaisen yhteiskuntaan, kulttuuriin ja työelämään.

Arkielämä Suomessa

Pankkitili

Tarvitset pankkitilin raha-asioitteesi hoitoon. Sinun kannattaa vertailla eri pankkien palveluja ja hintoja, jotta löydät itsellesi edullisimman vaihtoehdon.

Kun avaat pankkitilin, tarvitset passin, ulkomaalaisen henkilökortin tai muun virallisen henkilöllisyystodistuksen. Jos sinulla ei ole passia tai ulkomaalaisen henkilökorttia, sinun kannattaa tarkistaa, minkä henkilöllisyystodistuksen pankki hyväksyy. Jotkut pankit hyväksyvät muukalaispassin, jonka suomalainen viranomainen on myöntänyt, pakolaisen matkustusasiakirjan tai muun henkilöllisyystodistuksen, joka voidaan hyväksyä matkustusasiakirjana. Joissakin tilanteissa pankki voi vaatia myös muuta selvitystä henkilöllisyydestä, jos asiakirjassasi on merkintä siitä, että henkilöllisyyttäsi ei ole voitu varmistaa.

Kun avaat pankkitilin, sinun kannattaa hakea myös verkkopankkitunnuksia. Verkkopankkitunnusten avulla voit hoitaa esimerkiksi monia viranomaisasioita verkossa. Tunnuksia koskevat kuitenkin tiukemmat vaatimukset kuin tilin avaamista. Joissakin tilanteissa et siis voi saada verkkopankkitunnuksia, vaikka sinulla on pankkitili.

Ulkomaalaisen henkilökortti

Poliisi voi myöntää sinulle ulkomaalaisen henkilökortin, jos sinut on tunnistettu ja henkilöllisyytesi on todennettu luotettavasti. Henkilöllisyytesi voidaan todeta asiakirjasta, joka osoittaa henkilöllisyyden. Jos sinulla ei ole tällaista asiakirjaa, voidaan verrata sinun sormenjälkiäsi sormenjälkiin, jotka on tallennettu oleskelulupakortille tai oleskelukortille. Lisäksi edellytetään, että:

- sinulla on oleskelulupa tai oleskelukortti, joka on voimassa, tai oleskeluoikeutesi on rekisteröity;
- sinulla on kotikunta Suomessa; ja
- tietosi on talletettu väestötietojärjestelmään.

Vakuutukset

Asumista varten kannattaa ottaa kotivakuutus. Kotivakuutus korvaa esimerkiksi vahinkoja, jotka sattuvat huonekaluillesi ja muille tavaroillesi. Yleensä vuokranantajat edellyttävät kotivakuutusta vuokra-asunnossa. Sinun kannattaa pyytää tarjousta monesta eri vakuutusyhtiöstä. Jos sinulla on käytössä oma auto, sinun täytyy lain mukaan ottaa liikennevakuutus.

Puhelin

Kun ostat Suomessa puhelinliittymän, saat suomalaisen puhelinnumeron. Puhelinliittymiä tarjoavat monet yritykset. Kun avaat liittymän, tarvitset suomalaisen henkilötunnuksen, ja sinulla täytyy olla osoite Suomessa. Sinun täytyy yleensä myös esittää maksukäyttötymistiedot eli tiedot siitä, että olet maksanut laskusi, eikä sinulla ole luottohäiriömerkintää. Muuten sinun täytyy maksaa liittymästä ennakkomaksu.

Internet

Saat kotiisi internet-yhteyden, kun teet sopimuksen internet-palveluntarjoajan kanssa. Palveluntarjoajien hintoja kannattaa vertailla, ennen kuin teet sopimuksen. Suomessa toimii paljon yrityksiä, jotka tarjoavat monenlaisia internet-yhteyksiä. Näitä yrityksiä löydät esimerkiksi verkon hakukoneilla, kun kirjoitat hakukoneen tekstikenttään ”internetliittymä”. Yhteyksien hinnat vaihtelevat paljon.

Hintataso Suomessa

Suomessa palkat, elinkustannukset ja verot ovat jonkin verran suurempia kuin EU:ssa keskimäärin. Monia palveluita rahoitetaan kuitenkin verovaroin, ja siksi ne ovat asukkailla halvempia kuin monissa muissa maissa.

Tarvitsetko tulkkia?

Jos sinun täytyy hoitaa asioita suomalaisten viranomaisten kanssa, etkä osaa suomea tai ruotsia eikä sinulla ja viranomaisella ole muutakaan yhteistä kieltä, sinulla on joissakin tapauksissa oikeus saada tulkkausta. Silloin viranomainen tilaa tulkin ja maksaa tulkkauksen.

Viranomainen voi järjestää ja maksaa tulkkauksen kun on kyse sellaisten asioiden hoitamisesta, jotka ovat tulleet vireille viranomaisen aloitteesta. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. Jos tarvitset tulkkia alkukartoitusta ja kotoutumissuunnitelmaa varten, silloin tulkin tilaaminen on viranomaisen velvollisuus. Voit kysyä asiaa etukäteen viranomaiselta.

Jos tilaat tulkin itse ja maksat tulkkauksen, voit käyttää tulkkia aina kun haluat.

Tulkin tehtävä on tulkata sinun ja viranomaisen käyttämät puheenvuorot. Tulkki ei hoida muita kuin tulkkaustehtäviä. Hän ei siten voi avustaa sinua muissa asioissa. Tulkki on puolueeton ulkopuolinen, hän ei ole sinun tai viranomaisen puolella.

Monet yritykset tarjoavat tulkkaukspalveluja. Voit etsiä näitä yrityksiä esimerkiksi internetin hakukoneilla. Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton sivuilla on hakukone, jolla voit etsiä tulkkia tai kääntäjää.

Suomen sosiaaliturva

Suomessa sosiaaliturvan tarkoitus on tarjota ihmisille riittävä toimeentulo eri elämäntilanteissa. Voit tarvita taloudellista tukea esimerkiksi jos sairastut tai saat lapsen. Sinulla voi olla oikeus tukeen, jos työskentelet tai asut vakinaisesti Suomessa.

Tässä kerrotaan siitä asumisperusteisesta sosiaaliturvasta, josta Kela huolehtii. Sen lisäksi sosiaaliturvasta huolehtivat Suomessa kunnat, työttömyyskassat, eläkelaitokset ja muut vakuutuslaitokset.

Kela maksaa etuuksia mm. lapsiperheille, työttömille, opiskelijoille, vammaisille ihmisille ja niille, jotka ovat pitkään sairaina tai tarvitsevat kuntoutusta. Kelasta voi hakea tietyissä tilanteissa tukea myös asumiskustannuksiin.

Jos olet sairausvakuutettu Suomessa, saat Kela-kortin. Kun näytät korttia, saat apteekeissa ja monilla yksityisillä lääkäriasemilla korvauksen kuluistasi. Maksat silloin laskusta vain omavastuun osuuden.

Kelan tukien perusteet on määritelty laissa. Kun haet etuutta, Kela selvittää, onko sinulla oikeus Kelan etuuksiin. Tähän vaikuttaa vakainainen asuminen sekä työskentely Suomessa. Kun Kela päättää jostakin tuesta, jokaisen hakijan elämäntilanne käsitellään yksilöllisesti.

Hakijoiden elämäntilanne ja tuen tarve ovat usein hyvin erilaisia. Siksi myös tukien määrä ja perusteet vaihtelevat. Selvitä aina erikseen oma tilanteesi.

Oikeus Kelan etuuksiin

Pääsääntö on, että jos asut Suomessa vakinaisesti, voit saada Kelan etuuksia. Laki määrittelee, mitä tarkoittaa vakinainen asuminen.

Myös työnteko Suomessa voi antaa sinulle oikeuden Kelan etuuksiin.

Onko sinulla oikeus etuuksiin? Asiaan vaikuttaa se, muutatko Suomeen

- jostakin Euroopan unionin (EU) tai Euroopan talousalueen (ETA) maasta, Isosta-Britanniasta tai Sveitsistä vai
- jostakin muusta maasta.

Siihen, saatko etuuksia, vaikuttaa lisäksi, muutatko Suomeen esimerkiksi

- työntekijänä tai yrittäjänä
- opiskelijana
- perheenjäsenenä
- lähetettynä työntekijänä.

Oikeus Kelan etuuksiin edellyttää vakinaista asumista tai työntekoa Suomessa

Kun muutat Suomeen, Kela arvioi aina ensin, muutatko Suomeen sillä tavalla vakinaisesti asumaan kuin sosiaaliturvalainsäädäntö määrittelee.

Jos katsotaan, että muuttosi Suomeen ei ole vakinainen, sinulla voi kuitenkin olla työskentelysi perusteella oikeus Kelan etuuksiin.

Suomen kansalaisuus

Voit hakea Suomen kansalaisuutta, kun olet täyttänyt 18 vuotta, olet asunut Suomessa vakinaisesti tarpeeksi monta vuotta, sinulla on suomen tai ruotsin kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito tai vastaavan tasoinen taito suomalaisessa tai suomenruotsalaisessa viittomakielessä, ja henkilöllisyytesi on selvitetty luotettavasti. Lisäksi on myös muita ehtoja; sinun täytyy esimerkiksi selvittää, mistä saat toimeentulosi. Voit hakea kansalaisuutta samalla myös alaikäiselle lapselle, joka on sinun huollossasi.

2.2. Työ ja yrittäjäyys

Töitä Suomesta

Jos etsit töitä Suomesta, tutustu avoimiin työpaikkoihin, luo itsellesi verkostoja, ylläpidä osaamistasi ja ole suoraan yhteydessä sinua kiinnostaviin työpaikkoihin. Myös suomen tai ruotsin kieltä kannattaa opiskella.

Avoimet työpaikat

Hae avoimia työpaikkoja internetin työpaikkasivuilta, sanomalehdistä tai sosiaalisen median palveluista (esimerkiksi Facebook ja LinkedIn). Löydät työpaikkasivustoja, kun kirjoitat hakukoneen tekstikenttään ”avoimet työpaikat”.

Luo itsellesi verkostoja ja ylläpidä osaamistasi

Verkostoista on hyötyä työnhaussa. Tunnista ja hyödynnä oma verkostosi. Opettajat, opiskelukaverit, tuttavat, entiset työkaverit ja esimiehet voivat myös olla osa verkostoasi.

Ole aktiivinen. Ylläpidä taitojasi, seuraa oman alasi tapahtumia ja uutisia, osallistu täydennyskoulutuksiin sekä kehitä aiempaa osaamistasi.

Opi suomea tai ruotsia

Kun osaat kieltä, sinun on helpompi saada töitä ja hoitaa asioitasi suomalaisessa yhteiskunnassa. Voit opiskella suomea ja ruotsia erilaisilla kursseilla tai itsenäisesti internetissä.

Hyödynnä sosiaalista mediaa työnhaussa

Internetin yhteisöpalvelut, kuten Facebook ja LinkedIn ovat hyviä välineitä työnhakuun. Moni työnantaja käyttää myös Twitteriä viestintäkanavana. Voit etsiä näissä palveluissa tietoa avoimista työpaikoista ja rakentaa ammatillisia verkostoja. Voit saada tärkeää tietoa eri organisaatioiden toiminnasta ja eri alojen ajankohtaisista asioista tai osallistua keskusteluihin.

Ole suoraan yhteydessä työnantajiin

Voit olla suoraan yhteydessä kiinnostaviin organisaatioihin ja kysyä, onko heillä avoimia työpaikkoja. Suuri osa työpaikoista on piilotyöpaikkoja. Nämä työpaikat eivät tule avoimeen hakuun, vaan työnantajat etsivät työntekijöitä omien verkostojensa kautta. Voit soittaa suoraan työnantajalle tai lähettää sähköpostitse avoimen hakemuksen. Usein voit myös lähettää avoimen hakemuksen yrityksen verkkosivujen kautta.

Työnvälityspalvelut

Voit hakea töitä myös sellaisten yritysten kautta, jotka tarjoavat työnvälityspalveluita. Työ voi olla lyhytkestoista, mutta voit saada siitä hyödyllistä kokemusta ja laajentaa verkostojasi. Teet sopimuksen yrityksen kanssa, joka lähettää sinut töihin toiselle työnantajalle. Voit työllistyä myös vakituiseen työhön tällaisen yrityksen kautta.

Työllistä itsesi freelancerinä tai yrittäjänä

Freelance-työ tarkoittaa sitä, että teet työtä usealle toimeksiantajalle ilman pysyvää työsuhdetta. Freelancerin täytyy itse huolehtia veroasioista ja eläkemaksuista.

Työ- ja elinkeinotoimisto ja kuntien työllisyyspalvelut tukevat työnhaussa

Työ- ja elinkeinotoimistosta eli TE-toimistosta ja kuntasi työllisyyspalveluista saat opastusta työnhakuun sekä tietoa avoimista työpaikoista ja koulutuksista.

Jos sinulla ei ole työtä tai jäät työttömäksi, ilmoittaudu työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon viimeistään ensimmäisenä työttömyyspäivänä.

Ulkomainen tutkinto Suomessa

Jos olet suorittanut tutkinnon jossakin toisessa maassa, saatat tarvita tutkinnon tunnustamispäätöksen, jotta voit työskennellä tai opiskella Suomessa.

Useimmissa tilanteissa työnantaja, oppilaitos tai korkeakoulu arvioi, millaisen pätevyuden ja osaamisen ulkomainen tutkintosi on antanut.

Tarvitset Opetushallituksen tai muun viranomaisen tunnustamispäätöksen, jos haluat työskennellä säännellyssä ammatissa tai tehtävässä, johon vaaditaan tietyn tasoinen korkeakoulututkinto.

Voit hakea ulkomaisen tutkinnon tunnustamista Opetushallitukselta sähköisellä lomakkeella Opintopolku.fi-palvelussa.

Kaikkiin tehtäviin ei Suomen lain mukaan vaadita tiettyä koulutusta tai tietyn tasoista tutkintoa. Esimerkiksi yksityisen sektorin työnantaja arvioi yleensä itse, antaako ulkomainen tutkinto tehtävään riittävän pätevyuden.

Jotkut ammatit ovat Suomessa säänneltyjä. Se tarkoittaa, että laki määrittelee, millainen koulutus niihin vaaditaan. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi fysioterapeutti, lääkäri, hammaslääkäri, proviisori, sairaanhoitaja, asianajaja, tilintarkastaja, luokanopettaja ja nuohooja.

Alakohtaiset viranomaiset päättävät oikeudesta harjoittaa säänneltyä ammattia tai käyttää ammattinimikettä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla päätöksen tekee Valvira ja opetusalaalla Opetushallitus. Päätös on maksullinen.

Jos olet suorittanut ammatillisen tutkinnon ulkomailla, voit hakea siitä lausuntoa Opetushallitukselta. Lausunnossa kuvataan tutkinnon tasoa ja sisältöä sekä sitä, millaisiin tehtäviin tutkinto antaa pätevyuden siinä maassa, missä olet suorittanut sen. Lausunto ei kuitenkaan anna sinulle pätevyyttä toimia säännellyssä ammatissa Suomessa.

Työntekijän oikeudet ja velvollisuudet

Suomessa työntekijällä on oikeus:

- työehtosopimuksen mukaiseen palkkaan ja muihin vähimmäisehtoihin
- suojaan, jonka lait ja sopimukset antavat
- järjestäytymiseen
- terveelliseen ja turvalliseen työympäristöön

Työntekijällä on velvollisuus:

- suorittaa työ huolellisesti
- noudattaa sovittuja työaikoja
- noudattaa työnjohdon ohjeita
- kieltäytyä työnantajan kanssa kilpailevasta toiminnasta
- pitää liike- ja ammattisalaisuus
- ottaa huomioon työnantajan etu

Työsuhdeneuvontaa maahanmuuttajille

Jos sinulla on työsuhteeseen liittyviä kysymyksiä tai ongelmia, voit ottaa yhteyttä maahanmuuttajien työsuhdeneuvontaan. Neuvontaa antaa Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK. Voit saada neuvontaa, vaikka et olisi ammattiliiton jäsen. Lakimies vastaa esimerkiksi työsopimukseen, palkkaan tai työaikoihin liittyviin kysymyksiin. Ilmaista neuvontaa saa suomeksi tai englanniksi.

Työsuhteen ehdot ja palkka Suomessa

Suomessa työntekijän oikeudet on kirjattu lakiin ja työehtosopimuksiin. Niissä on sovittu esimerkiksi palkasta, työajoista, lomista ja muista ehdoista. Kun aloitat uudessa työpaikassa, työnantajan kanssa kannattaa tehdä kirjallinen työsopimus, johon merkitään kaikki työsuhteen ehdot.

Vuosiloma

Työntekijällä on Suomessa vuosilomalain mukaan oikeus vuosilomaan tai lomakorvaukseen. Vuosilomapäivien lukumäärä ja loman ajalta maksettava palkka tai lomakorvaus lasketaan vuosilomalain sekä työnantajaa sitovan työehtosopimuksen perusteella. Tarkista ehdot työehtosopimuksestasi tai kysy henkilöltä, joka hoitaa henkilöstöasioita työpaikallasi.

Työsuojelu

Suomessa työturvallisuuteen kiinnitetään paljon huomiota. Työnantaja vastaa siitä, että kaikki voivat tehdä työtä turvallisesti. Työntekijän täytyy myös itse huolehtia siitä, että hän tekee työnsä turvallisesti ja noudattaa työohjeita.

Jos sairastut

Jos sairastut tai sinulle sattuu tapaturma, sinulla on oikeus olla poissa työstä. Työnantajalla on velvollisuus maksaa sairausajalta palkkaa. Jos sairastut, ilmoita poissaolosta heti esihenkilöllesi.

Perhevapaat

Kun perheeseen syntyy lapsi, vanhemmilla on oikeus pitää perhevapaata eli jäädä hoitamaan lasta kotiin.

Ilmoita perhevapaasta työnantajallesi viimeistään kaksi kuukautta etukäteen. Jos olet työtön, ilmoita perhevapaasta TE-palveluihin tai kuntasi työllisyyspalveluihin.

Perhevapaat ovat yleensä palkattomia vapaita. Se, maksetaanko sinulle palkkaa perhevapaan ajalta, riippuu työehtosopimuksestasi. Tarkista asia työnantajaltasi.

Työtodistus

Työntekijällä on oikeus saada työnantajalta työtodistus työsuhteen päätyessä, kun hän sitä pyytää. Työtodistus on tärkeä asiakirja, jossa on mainittu työsuhteen kesto ja työtehtävät. Lisäksi työntekijä voi pyytää, että todistukseen kirjoitetaan työsuhteen päättymissy sekä arvio työntekijän työtaidosta ja käytöksestä.

Yrityksen perustaminen Suomessa

Voit perustaa yrityksen Suomessa kansalaisuudestasi riippumatta. Tärkeää on, että sinulla on oleskeluoikeus Suomeen, tarvittava ammattitaito sekä riittävä suomen kielen taito.

Kysy neuvoa yritysneuvonnasta

Suomessa jokaisella on mahdollisuus maksuttomaan yritysneuvontaan. Neuvontaa tarjoavat esimerkiksi:

- Uusyrityskeskukset
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset)
- Työ- ja elinkeinotoimistot (TE-toimistot)
- Yritys-Suomi (Internet-sivujen kautta ja puhelimitse)

Kun saat hyvän yritysideoita, ota yhteys lähimpään yrityspalvelukeskukseen. Siellä asiantuntijat auttavat sinua liikeideoita kehittämisessä, markkinatutkimuksessa, kannattavuuden laskemisessa ja rahoituksen kartoittamisessa. Saat myös tukea, kun mietit, perustatko yrityksen.

Verotus

Suomessa maksat palkastasi ja muista tuloistasi veroja. Verojesi määrä riippuu siitä, kuinka paljon saat tuloja. Jos tulet ulkomailta töihin Suomeen, verotukseesi vaikuttaa se, kuinka kauan olet Suomessa ja onko työnantajasi suomalainen vai ulkomaalainen yritys.

Veroja maksetaan sekä ansiotuloista että pääomatuloista. Ansiotuloja ja pääomatuloja verotetaan eri tavalla. Pääomatulo on tulo, jota kertyy varallisuudesta. Muut tulot ovat ansiotuloa.

Palkkatulojen lisäksi Suomessa maksat veroja myös esimerkiksi näistä tuloista:

- työkorvaus
- yritystulo
- erilaiset sosiaalietuudet kuten työttömyyspäivärahat, vanhempainpäivärahat ja opintotuki
- eläkkeet
- pääomatulot kuten vuokratulo tai omaisuuden luovutuksesta saatu voitto

Verorahoilla valtio ja kunnat maksavat esimerkiksi:

- terveydenhoitoa
- koulutusta
- varhaiskasvatusta
- maanpuolustusta.

Suomessa ansiotulojen verotus on progressiivista. Se tarkoittaa, että isosta palkasta maksetaan suurempi osuus veroja kuin pienemmästä palkasta. Veroprosentti kertoo, kuinka paljon maksat tuloistasi veroa. Se lasketaan Suomessa jokaiselle erikseen. Puolisosi tulot eivät vaikuta sinun veroprosenttiisi. Voit arvioida oman veroprosenttisi Verohallinnon laskurilla.

Jos saat palkkaa, työnantaja ottaa veron määrän suoraan palkastasi ja välittää sen verottajalle. Sitä varten työnantaja tarvitsee sinulta verokortin. Verokortti on asiapaperi, joka kertoo veroprosenttisi. Verohallinto laskee jokaisen vuoden jälkeen, oletko maksanut tuloistasi tarpeeksi veroa. Jos olet maksanut liikaa veroja, saat veronpalautusta. Jos olet maksanut liian vähän veroja, sinun pitää maksaa puuttuva osuus jäännösveroina.

Tarkista palkkalaskelmasta ja veroilmoituksesta, että työnantaja on ottanut veron määrän palkastasi ja välittänyt sen verottajalle. Säilytä palkkakuitit.

Jos olet Suomessa yli kuusi kuukautta, sinun täytyy yleensä maksaa Suomeen veroa kaikista tuloistasi. Tämä koskee myös niitä tuloja, joita saat ulkomailta. Sinun pitää yleensä maksaa myös pakollisia vakuutusmaksuja Suomeen. Jos sinulla on suomalainen työnantaja, palkkasi veroprosentti määräytyy koko vuoden tulojen mukaan. Veroprosentti on sitä suurempi, mitä enemmän palkkatuloja sinulla on. Tarvitset suomalaisen henkilötunnuksen ja verokortin.

Jos jäät työttömäksi

Ilmoittaudu työttömäksi työnhakijaksi

Ilmoittaudu heti työnhakijaksi TE-toimistoon, jos jäät työttömäksi. Ilmoittaudu myös, jos sinut lomautetaan, koulutuksesi päättyy tai palkkatuettu työ loppuu. Saat työttömyysetuutta vain siltä ajalta, kun työnhakusi on voimassa.

Ilmoittaudu työnhakijaksi TE-palvelujen verkkopalvelun kautta, lähimmässä TE-toimistossa tai puhelimitse. Ilmoittautumisen tapa riippuu siitä, minkä maan kansalainen olet. Puhelimitse voit ilmoittautua, jos olet jo aikaisemmin ollut TE-toimiston asiakas. Tällöin kansalaisuudellasi ei ole väliä.

Jos olet EU- tai ETA-maan kansalainen

Voit ilmoittautua TE-palvelujen verkkopalvelussa, jos olet EU- tai ETA-maan kansalainen. Kirjaudu palveluun suomalaisilla verkkopankkitunnuksilla tai sirullisella henkilökortilla. Sinun ei tarvitse soittaa tai käydä TE-toimistossa, jos ei erikseen pyydetä.

Jos sinulla ei ole verkkopankkitunnuksia eikä sirullista henkilökorttia, ilmoittaudu työnhakijaksi lähimmässä TE-toimistossa.

Jos olet muun kuin EU- tai ETA-maan kansalainen

Ilmoittaudu työnhakijaksi TE-palvelujen verkkoilmoittautumislomakkeella, jos olet muun kuin EU- tai ETA-maan kansalainen. Jos olet jo aikaisemmin ollut TE-toimiston asiakas, ilmoittaudu puhelimitse. Tarvitset voimassa olevan oleskeluluvan, jotta voit ilmoittautua työnhakijaksi.

Jos et pysty täyttämään lomaketta verkossa, käy lähimmässä TE-toimistossa ilmoittautumassa.

Kun menet TE-toimistoon, ota mukaan:

- kaikki työ- ja opiskelutodistukset
- henkilötodistus
- voimassa oleva oleskelulupa.

Hae työttömyysetuutta työttömyyskassasta tai Kelasta

Kun olet ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi, TE-toimisto tai kuntasi työllisyyspalvelut tutkii tiedot, jotka olet antanut. He selvittävät, täyttyvätkö työttömyysetuuden ehdot sinun tilanteessasi, ja tekevät lausunnon siitä, oletko oikeutettu työttömyysetuuteen. He myös toimittavat lausunnon etuuden maksajalle eli työttömyyskassaan tai Kelaan. Ilman tätä lausuntoa et voi saada työttömyysetuutta.

Suomalainen työkuultuuri

Suomalaisessa työelämässä on paljon sääntöjä, joita työntekijän ja työnantajan täytyy noudattaa. Lainsäädäntö ja työehtosopimus määrittelevät esimerkiksi vähimmäispalkat, työajat, lomat, sairausajan palkat ja irtisanomisen ehdot.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työelämässä

Suomen lakien mukaan kaikenlainen syrjintä työpaikoilla on kiellettyä. Työnantajan täytyy pitää huolta, että yhdenvertaisuus ja sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuvat työpaikalla.

Oma-aloitteisuus ja vastuullisuus

Töistä sovitaan yleensä yhteisissä palavereissa ja yhdessä sovitusta pidetään kiinni. Esimies antaa työntekijälle työtehtävät ja odottaa, että työntekijä päättää itse työn tekemisen yksityiskohdista. Jos työntekijä ei osaa tai voi tehdä annettua työtehtävää, hän käy suoraan kysymässä ohjeita muilta työntekijöiltä tai esimieheltä.

Luotettavuus ja aikataulujen noudattaminen

Suomalaisessa työkuultuurissa on tärkeää pitää kiinni sovitusta asioista. Kun jotakin on päätetty yhdessä, työntekijät ja työnantaja olettavat, että jokainen tekee niin kuin on sovittu.

Suomessa on tärkeää myös noudattaa aikatauluja. Töihin pitää tulla täsmällisesti sovittuna aikana. Kello 8.00 tarkoittaa tasan klo 8.00, ei kello 8.10. Myöhästyminen on epäkohteliasta, koska muut joutuvat odottamaan myöhässä tulevaa. Jos tiedät, että myöhästyit töistä, kerro siitä esimiehellesi.

Monilla työpaikoilla on liukuva työaika ja töihin voi tulla esimerkiksi klo 7-9 välillä ja lähteä klo 15–17 välisenä aikana. Jos työpaikalla on liukuva työaika, työntekijän on tarkasti itse pidettävä huoli, että hän tekee sovitun pituisen työajan.

Kommunikointityyli

Suomalaiset puhuvat yleensä suoraan, eikä suoraan puhumista pidetä epäkohteliaana. Suora puhe on normaalia myös työelämässä. Jos esimerkiksi aika ei riitä työtehtävän tekemiseen, se kannattaa sanoa suoraan esimiehelle. Kokouksissa ja palavereissa voidaan tervehtimisen jälkeen mennä suoraan asiaan.

Suomalaisessa työkuultuurissa puhuttelu on hyvin epämuodollista. Useimmilla työpaikoilla kaikki työntekijät sinuttelevat toisiaan asemasta riippumatta.

Uskonnon vaikutus työelämään

Monet suomalaiset ovat kristittyjä mutta eivät kovin uskonnollisia. Kulttuurissa noudatetaan kuitenkin edelleen monia kristillisiä tapoja. Työelämässä uskonnon vaikutus näkyy monissa työntekijöiden vapaapäivissä. Kristillisinä juhlapyhinä, kuten jouluna ja pääsiäisenä on lakisääteisiä vapaapäiviä.

2.3. Suomen ja ruotsin kieli

Miksi opiskelisin suomea tai ruotsia?

Suomea puhuu äidinkielenään noin 87 prosenttia suomalaisista. Ruotsia puhuu äidinkielenään noin 5 prosenttia suomalaisista.

Kun mietit, kannattaako sinun opiskella suomea vai ruotsia, ota huomioon, kumpaa kieltä puhutaan asuinpaikallasi ja lähiympäristössäsi.

Useimmissa työpaikoissa on välttämätöntä osata suomea. Jos haluat opiskella Suomessa, tarvitset todennäköisesti suomen kielen taitoa.

Suomea tai ruotsia kannattaa opiskella, vaikka et aikoisi asua maassa pitkään. Vaikka Suomessa osataan englantia melko hyvin, on suomen tai ruotsin kielen osaamisesta sinulle paljon hyötyä.

Kun osaat kieltä, sinun on helpompi viihtyä Suomessa ja sopeutua Suomeen. Sinun on helpompi hoitaa asioitasi viranomaisten kanssa, seurata uutisia, tutustua ihmisiin ja saada ystäviä.

Opit kieltä parhaiten, kun uskallat puhua sitä. Aina ei tarvitse ymmärtää kaikkea, vaan riittää, että ymmärtää tärkeimmät asiat. Mene siis rohkeasti sellaisiin tilanteisiin, joissa voit puhua suomea tai ruotsia.

Suomen kielen opiskelu

Aikuisten suomen kielen koulutusta järjestävät esimerkiksi kansalaisopistot, kunnat ja TE-palvelut. Kurssitarjonta on monipuolista ja sopivia kursseja on kotivanhemmille, työssäkäyville ja työttömille.

Jos olet työtön, TE-toimisto tai kuntasi työllisyyspalvelut voivat ohjata sinut kotoutumiskoulutukseen ja muihin kielitaitoa tukeviin palveluihin. Kotoutumiskoulutuksessa opiskellaan kieltä, miten suomalainen yhteiskunta toimii ja miten Suomessa haetaan työtä.

Voit harjoitella suomen kieltä myös keskustelemalla. Monet kirjastot ja järjestöt järjestävät kielikahviloita ja keskusteluryhmiä, joissa voit harjoitella suomen puhumista.

Suomen kieltä internetissä

Verkosta löydät monia eritasoisia suomen kielen kursseja. Voit katsoa videoita, kuunnella podcasteja tai ladata sovelluksia. Voit opiskella kieliooppia ja sanastoa, tehdä harjoituksia ja pelata pelejä. Yleensä verkkomateriaalien opastuskieli on suomi tai englanti.

Suomea voi opiskella myös verkkokursseilla, löydät tietoa niistä Finnishcourses.fi-palvelusta.

Virallinen todistus kielitaidosta

Jos haluat hakea Suomen kansalaisuutta, tarvitset virallisen todistuksen suomen tai ruotsin kielen taidosta. Voit osoittaa vaadittavan kielitaidon myös suomalaisessa tai suomenruotsalaisessa viittomakielessä. Todistuksesta on yleensä hyötyä, kun haet työpaikkaa tai opiskelupaikkaa.

Kielitaidon voit osoittaa:

- yleisellä kielitutkinnolla
- valtionhallinnon kielitutkinnolla

Kansalaisuuteen vaadittavan kielitaidon voit osoittaa myös Maahanmuuttoviraston hyväksymillä tutkinto- ja päättötodistuksilla.

Yleinen kielitutkinto eli YKI on aikuisten kielitesti, joka mittaa arjen kielitaitoa. Tutkinto on maksullinen. Saat tutkinnosta todistuksen, joka kertoo kielitaitosi tason.

Jos haluat tehdä työtä julkishallinnossa, tarvitset yleensä todistuksen suomen tai ruotsin kielen taidosta. Voit todistaa suomen tai ruotsin kielen taitosi yleisellä kielitutkinnolla tai valtionhallinnon kielitutkinnolla.

Kun haet työpaikkaa tai opiskelupaikkaa, kysy työnantajalta tai oppilaitoksesta kielitaitovaatimuksista. Ennen kuin ilmoittaudut kielitestiin, sinun täytyy tietää, miltä tasolta tarvitset todistuksen.

Ruotsin kieli Suomessa

Suomessa on kaksi virallista kieltä, suomi ja ruotsi. Suomea puhuu äidinkielenään noin 87 prosenttia suomalaisista. Ruotsia puhuu äidinkielenään noin 5 prosenttia suomalaisista. Ruotsia puhutaan eniten Suomen länsi- ja etelärannikolla.

Voit käyttää ruotsin kieltä valtion viranomaisten, esimerkiksi Kelan tai TE-toimiston kanssa. Ilmoita asiointikieli Digi- ja väestötietoviraston palvelupaikassa, kun rekisteröidyt asukkaaksi. Voit myös vaihtaa asiointikieltä myöhemmin.

Kotoutuminen ruotsin kielellä

Ruotsinkielinen kotoutuminen voi olla sinulle hyvä vaihtoehto esimerkiksi jos:

- Asut alueella, jossa on paljon ruotsinkielisiä.
- Sinulla on ruotsinkielisiä perheenjäseniä tai sukulaisia.
- Osaat jo jonkin verran ruotsin kieltä.

Ruotsin kielen taidosta voi olla hyötyä, kun etsit töitä. Huomioi kuitenkin, että useimmissa työpaikoissa vaaditaan suomen kielen taitoa. Vaikka valitset ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen, sinun kannattaa jossain vaiheessa opiskella myös suomen kieltä.

Joissakin kunnissa voit osallistua ruotsinkieliseen kotoutumiskoulutukseen. Jos et pääse ruotsinkieliseen kotoutumiskoulutukseen, voit joissain tapauksissa saada tukea omaehtoiseen ruotsin kielen opiskeluun, jos siitä on sovittu kotoutumis- tai työllistymissuunnitelmassasi. Kysy ruotsinkielisestä kotoutumisesta, kun sinulle tehdään alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma. Lain mukaan sinulla on oikeus valita kotoutumiskieleksi suomi tai ruotsi.

2.4. Asuminen

Asuminen Suomessa

Suomi on yksi maailman turvallisimmista maista, ja kaikilla asuinalueilla on Suomessa turvallista asua. Asunnot ovat hyvin varusteltuja ja lämpimiä koko vuoden, ja luonto on lähellä kaupungeissakin. Julkinen liikenne toimii kaupungeissa hyvin.

Tuloerot ovat Suomessa pienemmät kuin useimmissa muissa maissa. Tämä näkyy myös asumisessa: erot eri asuinalueiden välillä eivät ole niin suuria kuin suurten tuloerojen maissa.

Vuokra-asunto

Suomessa monet ihmiset asuvat vuokra-asunnossa. Vuokra-asunnon hyvä puoli on, että asunnon vaihtaminen on helpompaa, koska sinun ei tarvitse myydä ja ostaa asuntoa. Toisaalta vuokranantaja voi päättää irtisanoo vuokrasopimuksen, jos hänellä on siihen hyväksyttävä syy. Silloin joudut muuttamaan pois vuokra-asunnosta, vaikka et haluaisi.

Varaa tarpeeksi aikaa asunnon etsimiseen. Jotkut alueet ovat hyvin suosittuja. Tällaisilla alueilla asunnot vuokrataan todella nopeasti. Kun olet löytänyt sopivan asunnon, sinun kannattaa päättää nopeasti, haluatko sen.

Kun vuokranantaja valitsee vuokralaisen, hän ei saa lain mukaan syrjiä ketään esimerkiksi etnisen alkuperän, uskonnon tai kansalaisuuden perusteella.

Miten hankin vuokra-asunnon?

Kun etsit vuokra-asuntoa, voit hakea ilmoituksia esimerkiksi internetistä. Kirjoita hakusanaksi "vuokra-asunto". Voit myös etsiä tietoa paikallislehdistä.

Jos olet Suomen tai jonkin muun EU-maan kansalainen tai sinulla on vähintään vuoden oleskelulupa, voit hakea myös valtion tukemaa vuokra-asuntoa, ARA-asuntoa. Asuntoja vuokraavat esimerkiksi kuntien vuokra-asuntoyhtiöt.

Yksityiset vuokra-asunnot

Yksityisen vuokra-asunnon voit saada yleensä nopeammin kuin kunnallisen vuokra-asunnon. Yksityisen asunnon vuokra on yleensä korkeampi.

Sinun ei tarvitse käyttää välittäjää asunnon etsimiseen. Voit itse etsiä tietoa vapaista asunnoista. Silloin sinun ei tarvitse maksaa välityspalkkiota.

Kuntien vuokra-asunnot

Monet kunnat omistavat vuokra-asuntoja. Ne ovat yleensä edullisempia kuin muut vuokra-asunnot. Kuntien omistamat vuokra-asunnot on tavallisesti rakennettu valtion tuella. Silloin ne ovat ARA-asuntoja.

Voit hakea asukkaaksi sellaiseen vuokra-asuntoon, jota valtio tukee, jos sinulla on jokin seuraavista:

- Suomen kansalaisuus;
- rekisteröity oleskeluoikeus;
- oleskelukortti;
- oleskelulupa, joka on voimassa vähintään yhden vuoden; tai
- opiskelijan oleskelulupa.

Kun haluat hakea kunnallista vuokra-asuntoa, täytä hakulomake oman kuntasi asuntotoimistossa. Usein voit myös täyttää ja lähettää lomakkeen kunnan verkkosivuilla.

ARA-asunnot on tarkoitettu niille, joilla on vain vähän varoja ja jotka tarvitsevat asuntoa nopeasti. Kunnilla voi olla myös muita kuin valtion tuella rakennettuja vuokra-asuntoja.

Kotivakuutus

Suomessa useimmat vuokranantajat edellyttävät, että kun vuokraat asunnon, otat kotivakuutuksen. Kotivakuutus korvaa esimerkiksi vahinkoja, jotka sattuvat huonekaluillesi ja muille tavaroillesi. Sinun kannattaa pyytää tarjousta monesta eri vakuutusyhtiöstä. Pidä vakuutus voimassa koko sen ajan kun asut asunnossa.

Vuokrasopimus

Kun vuokraat asunnon Suomessa, tee aina vuokrasopimus kirjallisena. Vuokrasopimus sisältää tiedot esimerkiksi kuukausivuokrasta, vuokratakuusta ja siitä, miten sopimuksen voi irtisanoa.

Toistaiseksi voimassa oleva vuokrasopimus jatkuu, kunnes vuokralainen tai vuokranantaja irtisanoo sen. Jos et tiedä etukäteen, kuinka kauan aiot asua asunnossa, tällainen sopimus on hyvä vaihtoehto.

Määräaikainen vuokrasopimus tarkoittaa, että vuokranantaja ja vuokralainen sopivat heti aluksi, milloin sopimus päättyy. Määräaikainen vuokrasopimus päättyy automaattisesti ilman irtisanomista sinä päivänä, joka on kirjattu sopimukseen. Jos haluat asua asunnossa edelleen tämän jälkeen, tarvitset uuden vuokrasopimuksen.

Vuokra maksetaan yleensä kerran kuukaudessa. Vuokra täytyy maksaa viimeistään eräpäivänä. Eräpäivä lukee vuokrasopimuksessa. Maksa vuokra tilisiirtona vuokranantajan tilille. Et voi maksaa vuokraa luottokortilla.

Varaa rahaa vuokran lisäksi muihin kuluihin.

Asunnon ostaminen

Kerrostaloasunnot ja rivitaloasunnot ovat asunto-osakkeita. Ne sijaitsevat talossa, jonka omistaa asunto-osakeyhtiö eli taloyhtiö.

Kun ostat omakotitalon, ostat kiinteistön. Kiinteistö on yleensä omakotitalo ja sen tontti.

Asuntoja myyvät yksityishenkilöt, kiinteistönvälitystoimistot ja rakennuttajat. Muun muassa Internetissä ja sanomalehdissä on ilmoituksia asunnoista, jotka ovat myynnissä. Kun löydät asunnon, joka kiinnostaa sinua, voit sopia myyjän kanssa, milloin voit käydä katsomassa asuntoa. Joskus ilmoitukseen on merkitty aika, jolloin asuntoa voi tulla katsomaan. Silloin sinun ei tarvitse sopia aikaa erikseen.

Asumistuki

Jos tulosi ovat pienet ja asut vakinaisesti Suomessa, sinulla voi olla oikeus Kelan asumistukeen. Voit hakea tukea vuokraan, yhtiövastikkeeseen sekä esimerkiksi vesimaksuihin ja lämmityskuluihin.

Vakinainen asuminen tarkoittaa, että sinulla on Suomessa varsinainen koti ja oleskelet pääasiassa Suomessa. Jotta voit saada asumistukea, sinulla täytyy myös olla oikeus Kelan etuuksiin.

Asukkaan oikeudet ja velvollisuudet

Sinulla on velvollisuus

- noudattaa taloyhtiösi järjestyssääntöjä, jos asut kerrostalossa tai rivitalossa. Järjestyssäännöissä lukee tavallisesti esimerkiksi, mihin aikaan talossa täytyy olla hiljaa. Niissä on usein myös ohjeita talon yhteisten tilojen käytöstä. Kerrostalossa löydät järjestyssäännöt yleensä rappukäytävästä ulko-oven läheltä.
- huolehtia, että myös vieraasi noudattavat järjestyssääntöjä.
- käyttää huoneistoa vain siihen, mihin se on tarkoitettu. Jos huoneisto on tarkoitettu asumiseen, et voi asua muualla ja käyttää huoneistoa liiketilana.

Sinulla on oikeus

- normaaliin elämään kodissasi. Taloyhtiö ei voi määrätä sellaisia järjestyssääntöjä, jotka ovat ristiriidassa lain kanssa, tai jotka rajoittavat liikaa normaalia elämistä.
- kotirauhaan. Naapurisi eivät saa häiritä kotirauhaa esimerkiksi kovalla metelillä yöllä. Jos naapurisi rikkoo järjestyssääntöjä usein ja vakavasti, keskustele ensin asiasta naapurisi kanssa. Jos tämä ei auta, voit ottaa yhteyttä isännöitsijään tai vuokranantajaan. Kotirauha tarkoittaa myös sitä, että sinulla on pääsääntöisesti oikeus päättää, kuka saa tulla kotiisi.

Vuokralaisen oikeudet ja velvollisuudet

Sinulla on velvollisuus

- maksaa vuokra ajallaan. Vuokran määrä lukee vuokrasopimuksessa. Vuokranantaja voi korottaa vuokraa sen mukaan, mitä vuokrasopimuksessa on sovittu.
- huolehtia siitä, että vuokra-asunto pysyy hyvässä kunnossa.
- noudattaa vuokrasopimuksen ehtoja. Jos esimerkiksi vuokrasopimuksessa kielletään tupakointi asunnossa, silloin et voi polttaa tupakkaa kodissasi. Jos vuokrasopimuksessa vaaditaan kotivakuutusta, sinun täytyy ottaa sellainen. Kotivakuutus on joka tapauksessa hyvä ottaa myös silloin, jos sitä ei vuokrasopimuksessa vaadita.
- kysyä lupa vuokranantajalta, jos haluat tehdä asunnossa muutoksia, esimerkiksi maalata seinän. Et saa tehdä muutoksia ilman lupaa, vaikka maksaisit remontin itse. Pyydä lupa kirjallisena.
- korvata vuokranantajalle, jos aiheutat asunnolle vahinkoa.
- ilmoittaa vuokranantajalle, jos huomaat asunnossa sellaisia vikoja, jotka ovat vuokranantajan vastuulla. Vuokranantaja vastaa esimerkiksi asunnon kiinteistä kalusteista ja pintamateriaaleista.
- ilmoittaa talohuolto-yhtiöön mahdollisista vioista, kuten vuotavasta vesihanasta.

Sinulla on oikeus

- asua vuokra-asunnossa vuokrasopimuksen mukaisesti. Vuokranantaja saa tulla asuntoon vain joissakin poikkeustapauksissa, esimerkiksi valvomaan asunnon korjauksia tai näyttämään asuntoa ostajille. Hänen täytyy silloinkin yrittää sopia asiasta kanssasi etukäteen.
- saada kirjallinen ilmoitus etukäteen, jos vuokra nousee. Ilmoituksessa täytyy lukea, miten paljon ja milloin vuokra nousee, sekä mikä on korotuksen peruste. Jos kuitenkin vuokrasopimukseen on kirjattu vuokran korotuksen ehdot ja ajankohta, vuokranantaja voi korottaa vuokraa sopimuksen perusteella ilman erillistä ilmoitusta.
- sellaiseen irtisanomisaikaan kuin laki määrää.
- purkaa vuokrasopimus heti, jos asunnossa asuminen on vaarallista terveydelle.
- vuokrata osa asunnosta toiselle henkilölle, jos siitä ei ole haittaa vuokranantajalle.
- saada ilmoitus korjauksista etukäteen. Pienistä korjauksista täytyy ilmoittaa 14 päivää aikaisemmin ja suurista korjauksista 6 kuukautta aikaisemmin. Kiireelliset korjaukset voidaan kuitenkin tehdä ilman ilmoitusta. Jos korjausten aikana on vaikeaa tai mahdotonta asua asunnossa, sinulla on oikeus irtisanoa vuokrasopimus tai saada vuokran alennusta. Sinun täytyy kuitenkin aina sopia tästä vuokranantajan kanssa.

Kodin turvallisuus

Paloturvallisuus

- Palovaroitin voi pelastaa henkesi. Jos asunnossasi syttyy tulipalo, palovaroitin hälyttää kovalla äänellä, ja ehdit ajoissa ulos.
- Huolehdi siitä, että kotonasi on tarpeeksi monta palovaroitinta. Palovaroittimia myydään tavarataloissa ja rautakaupoissa. Yksi palovaroitin riittää aina 60 neliometriä varten. Esimerkiksi jos kotisi pinta-ala on 65 neliometriä, tarvitset kaksi palovaroitinta. Jos kodissasi on enemmän kuin yksi kerros, laske jokaisen kerroksen pinta-ala erikseen. Jokaisessa kerroksessa täytyy olla palovaroitin.
- Tarkista säännöllisesti, että palovaroitin toimii. Vaihda paristot jos se on tarpeen, mielellään kerran vuodessa.
- Olet vastuussa palovaroittimista myös silloin, jos asut vuokra-asunnossa.
- Suomalaisissa asunnoissa on usein sauna. Vaikka et käyttäisi saunaa, älä koskaan laita mitään saunan kiukaan yläpuolelle, muuten voi syttyä tulipalo. Älä esimerkiksi kuivata pyykkiä kiukaan yläpuolella tai lähellä kiuasta. Sammuta aina sähkökiuas käytön jälkeen.
- Kun lähdet kotoa, muista tarkistaa, että liesi ja kiuas ja esimerkiksi silitysrauta ovat pois päältä.
- Kotona on hyvä olla palosammutin. Joissakin kerrostaloissa myös rappukäytävässä on palosammutin. Selvitä, mistä lähin palosammutin löytyy.
- Huolehdi siitä, että kotonasi on sammutuspeite. Sitä on hyvä säilyttää esimerkiksi lieden lähellä.
- Älä jätä ruokaa kuumalle liedelle ilman valvontaa. Ole erityisen varovainen, jos laitat ruokaa yöllä. Älä laita ruokaa, jos olet humalassa.
- Älä säilytä tavaroita lieden päällä. Lapset, lemmikkieläimet tai tahaton kosketus voivat vahingossa kääntää lieden päälle. Silloin lieden päällä olevat tavarat voivat syttyä palamaan.
- Jos rasva syttyy palamaan, kun laitat ruokaa, tukahduta palo esimerkiksi kattilan tai paistoastian kannella tai sammutuspeitteellä. Älä käytä vettä.
- Muista laittaa sähkölaitteet pois päältä käytön jälkeen. Silitysrauta täytyy irrottaa myös pistorasiasta.
- Älä käytä sellaisia sähkölaitteita, jotka ovat huonossa kunnossa tai joiden johdossa on vikaa.

- Jos sähkölaite syttyy palamaan, älä käytä vettä. Tukahduta palo esimerkiksi palosammuttimella.
- Jos kotonasi on sähköpattereita tai lämmittimiä, älä laita niiden päälle kankaita, vaatteita tai mitään muutakaan.
- Jätä television, mikroaaltouunin, jääkaapin ja pakastimen ympärille tilaa. Älä peitä niitä. Pakastimen ja jääkaapin takaritilä on hyvä puhdistaa pölystä esimerkiksi imuroimalla kerran vuodessa, jos se vain on mahdollista.
- Älä tupakoi sisätiloissa.
- Älä jätä kynttilöitä palamaan ilman valvontaa. Älä polta kynttilöitä esimerkiksi verhojen lähellä edes silloin, kun olet itse paikalla.
- Jos syttyy tulipalo, soita hätänumeroon 112.

Näin vältät vesivahingot

- Älä jätä pesukonetta tai astianpesukonetta päälle, kun lähdet kotoa.
- Tarkista säännöllisesti, että kotisi vesiputket eivät vuoda, ja että kodinkoneista ei valu vettä lattialle.
- Pidä pesukoneen ja astianpesukoneen hanat aina kiinni silloin kun et käytä koneita.
- Jääkaapin, pakastimen ja tiskikoneen alla täytyy olla muovinen suoja-allas. Se asennetaan samalla kuin laitekin.
- Astianpesukonetta ei saa asentaa itse, vaan sen tekee ammattilainen.
- Jos kotonasi sattuu vesivuoto, yritä sulkea vesijohto sulkuventtiilistä. Jos asut kerros- tai rivitalossa, ilmoita vuodosta heti talon huoltoyhtiön päivystysnumeroon. Jos asut omakotitalossa, ilmoita päivystävään vesijohtoliikkeeseen.

Jätteet ja kierrätys

Lajittele jätteet kotona, ennen kuin viet ne roskikseen. Suomessa lajitellaan erikseen yleensä paperi ja kartonki, lasipakkaukset, metalli, muovi, sekajäte, vaarallinen jäte, sähkölaitteet ja paristot. Kun jätteet lajitellaan oikein, niiden materiaalista voidaan valmistaa uusia tavaroita.

Lajitteluohjeet ovat hieman erilaiset eri puolella Suomea. Ohjeita on usein oman talon roskisten luona, tai niitä voi kysyä omasta kunnasta tai vuokranantajalta. Älä heitä roskia ikkunasta ulos äläkä metsiin tai kaduille.

Ehjät tavarat eivät ole jätettä. Voit myydä ne itse kirpputorilla tai internetissä tai lahjoittaa hyväntekeväisyyteen tai kierrätyskeskuksiin. Suomessa on tavallista ostaa käytettyjä tavaroita, ja hyviä käytettyjä tavaroita on helppo löytää.

Miten jätteet lajitellaan?

Lajittele jätteet niiden materiaalin mukaan.

Älä laita viemäriin (vessaan) roskia, ruokaa tai ylimääräisiä kemikaaleja. Vie aina vaarallinen jäte keräyspisteeseen.

Kaikkien talojen luona ei aina ole kaikkia kierrätysastioita. Et saa viedä omia roskia toisen talon roska-astioihin. Älä vie talosi roskikseen jätettä muualta, esimerkiksi yrityksestäsi.

2.5. Koulutus

Suomalainen koulutusjärjestelmä

Suomessa koulutus on korkeatasoista. Erot eri koulujen oppimistuloksissa ovat pienet, ja lähes kaikki suorittavat peruskoulun tavoiteajassa. Esiopetus, perusopetus ja toisen asteen koulutus on maksutonta, ja myös sen jälkeen koulutus on suurimmaksi osaksi maksutonta. Tavoite on, että kaikilla on mahdollisuus saada laadukasta koulutusta perheen tuloista riippumatta ja kasvaa aktiivisiksi kansalaisiksi.

Koulutusjärjestelmään kuuluvat varhaiskasvatus, esiopetus, perusopetus, toisen asteen koulutus ja korkeakoulutus. Aikuiskoulutus on tarkoitettu aikuisille, ja se sisältää paljon vaihtoehtoja perusopetuksesta korkeakoulutukseen.

Varhaiskasvatus

Suomessa lapsilla on oikeus varhaiskasvatukseen ennen kouluikää. Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Lapsi voi myös osallistua avoimeen varhaiskasvatukseen yhdessä vanhemman kanssa esimerkiksi leikkipuistossa. Tavoite on tukea lapsen kehitystä ja hyvinvointia sekä edistää tasa-arvoa oppimisessa. Varhaiskasvatuksessa lapsi oppii muun muassa sosiaalisia ja kielellisiä taitoja, käden taitoja sekä erilaisia tietoja. Lapsi oppii myös taitoja, jotka auttavat häntä oppimaan lisää.

Suomessa kunnat järjestävät varhaiskasvatusta. Sitä rahoitetaan verovaroilla, ja siksi se on perheille edullisempaa. Lisäksi Suomessa on yksityistä varhaiskasvatusta. Lasten kanssa työskentelevät koulutetut varhaiskasvatuksen opettajat, sosionomit ja lastenhoitajat.

Esiopetus

Lasten täytyy osallistua Suomessa esiopetukseen yhden vuoden ajan, ennen kuin oppivelvollisuus alkaa. Yleensä esiopetus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää kuusi vuotta. Esiopetusta järjestävät kunnat, eikä se maksa perheelle mitään. Sitä antavat varhaiskasvatuksen opettajat, jotka ovat korkeasti koulutettuja. Esiopetusta on yleensä maanantaista perjantaihin neljä tuntia päivässä koulujen toiminta-aikoina. Lapsi voi osallistua esiopetuksen lisäksi myös varhaiskasvatukseen.

Perusopetus

Perusopetus alkaa Suomessa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Kaikkien lasten, jotka asuvat Suomessa vakinaisesti, täytyy osallistua perusopetukseen. Peruskoulussa on yhdeksän vuosiluokkaa.

Perusopetusta järjestävät kunnat, ja se on perheille maksutonta. Ensimmäisellä ja toisella luokalla opetusta on vähintään 20 tuntia viikossa, ja määrä kasvaa ylemmillä luokilla.

Jos lapsi tai nuori on vasta muuttanut Suomeen, hän voi saada perusopetukseen valmistavaa opetusta. Valmistava opetus kestää yleensä vuoden. Sen jälkeen oppilas voi edelleen opiskella suomea tai ruotsia toisena kielenä eli S2-kielenä, jos hän tarvitsee tukea kielen oppimisessa.

Aikuiset maahanmuuttajat, joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta omasta maastaan, voivat suorittaa peruskoulun aikuislukiossa.

Toisen asteen koulutus

Perusopetuksen jälkeen yleisimpiä vaihtoehtoja ovat lukio ja ammatillinen koulutus. Ne ovat toisen asteen koulutusta. Toisen asteen koulutus on opiskelijalle maksutonta.

Lukio

Lukio on yleissivistävää koulutusta, eikä sieltä voi valmistua mihinkään ammattiin. Lukiossa opiskellaan pääosin samoja aineita kuin perusopetuksessa, mutta opetus on vaativampaa ja itsenäisempää. Lopuksi opiskelijat yleensä suorittavat ylioppilastutkinnon. Lukio kestää 2-4 vuotta, opiskelijasta riippuen. Sen jälkeen voi pyrkiä yliopistoon, ammattikorkeakouluun tai lukio-pohjaiseen ammatilliseen koulutukseen.

Ammatillinen koulutus

Ammatillinen koulutus on käytännönläheisempää kuin lukiokoulutus. Siellä voi opiskella ammatillisen perustutkinnon noin kolmessa vuodessa. Työuran aikana voi lisäksi suorittaa ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon. Olennaista ammatillisessa koulutuksessa on työelämässä oppiminen. Jos haluaa, ammatillisesta koulutuksesta voi jatkaa opintoja korkeakoulutukseen asti.

Korkeakoulutus

Toisen asteen opintojen jälkeen voi jatkaa korkeakoulutukseen. Suomessa korkeakoulutusta tarjoavat ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Korkeakoulut ja oppilaitokset päättävät itse opiskelijavalinnasta.

Korkeakoulussa opiskelu voi olla opiskelijalle maksutonta tai maksullista. Lukuvuosimaksu täytyy maksaa, jos ei ole EU-maan tai ETA-maan kansalainen eikä näiden maiden kansalaisen perheenjäsen, ja jos suorittaa alemman tai ylemmän englanninkielisen korkeakoulututkinnon.

Muita opiskelumahdollisuuksia

Suomessa on myös paljon oppilaitoksia, jotka tarjoavat kaiken ikäisille sellaisia opintoja, jotka eivät johda tutkintoon. Suurin osa näistä koulutuksista on tarkoitettu aikuisille. Tällaisia vapaan sivistystyön oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, opintokeskukset ja liikunnan koulutuskeskukset.

Opinnot ovat yleissivistäviä. Voit opiskella esimerkiksi kieliä, taideaineita, käsityötä ja viestintää. Yleensä koulutus maksaa opiskelijalle jonkin verran.

Joissakin tilanteissa koulutus näissä oppilaitoksissa voi kuitenkin olla maksutonta. Esimerkiksi jos luku- ja kirjoitustaidon koulutus ja muu kielikoulutus on hyväksytty kotoutumissuunnitelmaasi, siitä ei peritä maksua.

2.6. Terveys

Terveyspalvelut Suomessa

Suomessa on edulliset julkiset terveyspalvelut kaikille, jotka asuvat maassa vakinaisesti. Lisäksi työnantajat tarjoavat työntekijöille työterveyspalveluita. Voit myös käyttää yksityisiä terveyspalveluita.

Voit käyttää Suomen julkisia terveyspalveluita, jos sinulla on kotikunta Suomessa. Oikeus kotikuntaan riippuu seuraavista asioista:

- mistä maasta tulet Suomeen
- mikä on Suomeen tulosi syy (esim. työ, opiskelu)
- muutatko Suomeen vakituisesti vai oletko Suomessa tilapäisesti
- jos olet Suomessa tilapäisesti, kuinka kauan olet Suomessa

Jos et ole varma, onko sinulla kotikunta Suomessa, selvitä oma tilanteesi tarkemmin Digi- ja väestötietovirastosta.

Hätätilanteissa saat hoitoa julkisessa terveydenhuollossa, vaikka sinulla ei olisi kotikuntaa Suomessa tai oikeutta hoitoon työskentelyn perusteella. Hoitokuluja voidaan periä sinulta jälkikäteen.

Jos sinulla ei ole oikeutta julkisiin terveyspalveluihin, voit varata ajan yksityiseltä lääkäriasemalta. Yksityiset terveyspalvelut maksavat asiakkaalle huomattavasti enemmän kuin julkiset.

Julkiset terveyspalvelut

Julkisia terveyspalveluita ovat esimerkiksi terveysasemat, poliklinikat ja sairaalat. Kun sairastut, ota aluksi yhteyttä omaan terveysasemaasi. Omalta terveysasemalta voi varata ajan yleislääkärille tai terveydenhoitajalle.

Iltaisin ja viikonloppuisin terveysasemat ovat yleensä kiinni. Silloin äkillisiä sairastapauksia hoidetaan päivystyksessä. Päivystys on tarkoitettu sellaisiin tilanteisiin, jotka vaativat välitöntä hoitoa. Jos sairautesi ei vaadi välitöntä hoitoa, varaa aika omalta terveysasemaltasi, kun se on seuraavan kerran auki.

Yksityiset terveyspalvelut

Yksityisten lääkäriasemien yhteystietoja voit löytää esimerkiksi internetistä. Saat todennäköisesti nopeammin ajan yksityiselle terveysasemalle kuin julkisiin terveyspalveluihin. Yksityiset terveyspalvelut maksavat asiakkaalle huomattavasti enemmän kuin julkiset. Eri lääkäriasemat tarjoavat erilaisia palveluita. Yksityisiä terveyspalveluja voivat käyttää kaikki, myös he, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa.

Pohjoismaalaisen terveydenhoito

Jos sinulla on sairausvakuutus toisessa Pohjoismaassa, sinulla on oikeus saada välttämätöntä sairaanhoitoa Suomessa. Saat hoitoa samoilla ehdoilla ja maksat palveluista saman verran kuin suomalaiset. Ota mukaan virallinen henkilöllisyystodistus, kun käytät terveyspalveluita.

EU-kansalaisen terveydenhoito

Jos sinulla on sairausvakuutus toisessa EU-maassa, ETA-maassa, Sveitsissä, Isossa-Britanniassa tai Pohjois-Irlannissa, sinulla on oikeus välttämättömään sairaanhoitoon Suomessa. Jotta voisit saada hoitoa, sinulla täytyy olla eurooppalainen sairaanhoitokortti. Sinun täytyy hankkia eurooppalainen sairaanhoitokortti siitä maasta, jossa olet sairausvakuutettu.

Eurooppalainen sairaanhoitokortti antaa oikeuden hoitoon, jos sairastut tai joudut onnettomuuteen. Pääset hoitoon myös, jos pitkäaikaissairautesi vaatii sitä. Kortilla saat myös raskauteen ja synnytykseen liittyvää hoitoa. Saat hoitoa samalla hinnalla kuin henkilöt, jotka asuvat Suomessa vakituisesti.

Työntekijän ja yrittäjän terveydenhoito

Jos olet tullut Suomeen töihin, sinulla voi olla oikeus käyttää Suomen julkisia terveyspalveluita. Tämä riippuu työsopimuksesi kestosta ja laadusta sekä siitä, mistä maasta olet tullut Suomeen.

Opiskelijan terveydenhoito

Jos tulet Suomeen opiskelemaan toisesta Pohjoismaasta, sinulla on oikeus saada sairaanhoitoa Suomessa. Saat hoitoa samoilla ehdoilla ja maksat palveluista saman verran kuin suomalaiset. Ota mukaan virallinen henkilöllisyystodistus, kun käytät terveyspalveluita.

Jos tulet Suomeen opiskelemaan EU-maasta, ETA-maasta, Isosta-Britanniasta tai Sveitsistä, hanki kotimaastasi eurooppalainen sairaanhoitokortti, ennen kuin tulet Suomeen. Sinulla on Suomessa oikeus lääketieteellisesti välttämättömään sairaanhoitoon, jos sinulla on eurooppalainen sairaanhoitokortti.

Jos tulet Suomeen opiskelemaan jostain muusta maasta, tarvitset yleensä kotimaastasi kattavan sairausvakuutuksen, ennen kuin voit saada oleskeluluvan Suomeen. Jos opintojesi arvioitu kesto on vähintään kaksi vuotta, saat yleensä kotikunnan Suomesta ja pääset kunnallisten terveyspalvelujen piiriin. Siinä tapauksessa riittää, että vakuutuksesi kattaa ensisijaisesti lääkemenot. Jos et ole varma, onko sinulla oikeus kotikuntaan Suomessa, tarkista asia Digi- ja väestötietovirastosta.

Lapsen terveys

Suomessa on kattavat ja laadukkaat terveyspalvelut lapsille. Julkiset terveyspalvelut ovat edullisia tai maksuttomia, esimerkiksi lastenneuvolat ja kouluterveydenhuolto. Lisäksi tarjolla on paljon yksityisiä terveyspalveluita.

Jos lapsellasi on kotikunta Suomessa, hänellä on oikeus käyttää julkisia terveyspalveluita. Lapsilla on joskus oikeus käyttää palveluita myös ilman kotikuntaa. Esimerkiksi alle 18-vuotiailla turvapaikanhakijoilla on oikeus palveluihin.

Kun lapsi sairastuu

Kuumeista tai muuten sairasta lasta ei voi viedä hoitopaikkaan. Kun alle 10-vuotias lapsi sairastuu äkillisesti, lapsen äiti tai isä voi jäädä kotiin hoitamaan lasta. Hoitovapaa voi kestää korkeintaan neljä päivää. Työehtosopimuksessa on sovittu, saako tältä ajalta palkkaa vai ei.

Pienten lasten terveys

Alle kouluikäisen lapsen terveydestä huolehtii yleensä lastenneuvola. Lapsi aloittaa koulun yleensä sinä vuonna, kun hän täyttää 7 vuotta. Lastenneuvola seuraa ja tukee alle kouluikäisen lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä. Lapset käyvät säännöllisesti lastenneuvolassa lääkärin tai terveydenhoitajan luona.

Kouluikäisten lasten terveys

Jokaisella koululla on nimetty lääkäri ja terveydenhoitaja. Terveydenhoitaja tarkastaa lapset koulussa. Terveydenhoitaja on koulussa tiettyinä päivinä viikossa. Oppilaat voivat itse mennä terveydenhoitajan luokse, jos heillä on ongelmia. Jos koulussa sattuu tapaturma, lapsi saa ensiapua. Tietoa koulu-terveydenhuollosta on Sosiaali- ja terveysministeriön sivuilla.

Rokotukset

Suomessa lapsille tarjotaan mahdollisuus rokotuksiin monia tarttuvia tauteja vastaan. Rokotukset annetaan lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Ne rokotukset, jotka kuuluvat rokotusohjelmaan, ovat perheelle maksuttomia. Rokottaminen on vapaaehtoista. Suurin osa lapsista saa Suomessa rokotusohjelman mukaiset rokotteet. Kerro terveydenhoitajalle, mitä rokotuksia lapsesi on saanut ennen Suomeen tuloa.

Poikien ympärileikkaus

Ympärileikkaus on aina peruuttamaton toimenpide. Jos se tehdään ei-lääketieteellisestä syystä, puututaan pojan ruumiilliseen koskemattomuuteen. Ympärileikkauksen saa tehdä vain laillistettu lääkäri. Ympärileikkausta varten tarvitaan pojan huoltajien kirjallinen suostumus. Jos lapsella on kaksi huoltajaa, tarvitaan molempien suostumus, muuten toimenpidettä ei saa tehdä. Pojalla on oikeus kieltäytyä leikkauksesta.

Tyttöjen sukuelinten silpominen

Tyttöjen sukuelinten silpominen on Suomessa rikos. Siitä voi saada monen vuoden vankeusrangaistuksen. On myös rikos tehdä tytölle sukuelinten silpominen ulkomailla.

Sukuelinten silpominen aiheuttaa monenlaisia vakavia terveysongelmia ja on haitallista terveydelle usein myös aikuisiässä. Silpominen on myös lapselle pelottava ja mahdollisesti hyvin järkyttävä kokemus.

Hammashoito

Julkinen hammashoito

Kun haluat varata ajan hammashoitoon, soita paikkakuntasi hammashoidon ajanvaraukseen. Hoidon tarve ja kiireellisyys arvioidaan yleensä puhelimesa. Jos hoidolla ei ole kiire, sitä voi joutua jonottamaan useita kuukausia. Hoitoon täytyy päästä kuuden kuukauden sisällä.

Iltaisin ja viikonloppuisin päivystys on keskitetty suurempiin yksiköihin. Jos asut pienellä paikkakunnalla, voit joutua matkustamaan päivystykseen läheiseen kaupunkiin.

Yksityinen hammashoito

Yksityinen hammashoito on kalliimpaa kuin julkinen hammashoito. Jos kuulut Suomen sosiaaliturvan piiriin, Kela korvaa osan maksusta. Kela ei kuitenkaan korvaa esimerkiksi sellaista hoitoa, joka vaikuttaa ainoastaan ulkonäköön. Lisää tietoa saat Kelan verkkosivuilta.

Lapset

Kunta järjestää lapsille hammastarkastuksia säännöllisesti. Alle kouluikäisille lapsille tehdään hammastarkastus parin vuoden välein. Joissakin kaupungeissa lapsi saa kutsun hammastarkastukseen kirjeellä kotiin. Jos aika ei sovi, soita ajanvaraukseen ja vaihda aika. Joissakin kaupungeissa täytyy itse varata aika tarkastukseen.

Mielenterveys

Kuka tahansa voi tarvita apua haastavassa elämäntilanteessa. Älä jää yksin vaikeuksien kanssa. Suomessa apua tarjoavat esimerkiksi terveysasemat ja psykiatrian poliklinikat sekä yksityiset psykoterapeutit ja lääkärit.

Haastavia elämäntilanteita voivat olla esim. muutto maasta toiseen, työpaikan ongelmat tai työpaikan menetys. Perheongelmat, avioero, omaisen kuolema, sairaus tai muu elämänmuutos voivat olla kriisejä, joissa tarvitaan apua. Myös positiivinen asia, esimerkiksi lapsen syntymä, voi muuttaa elämää niin paljon, että uudessa tilanteessa tarvitaan tukea. Joskus paha olo voi yllättää myös jälkepäin, kun vaikeasta kokemuksesta on jo aikaa, ja elämä on rauhoittunut.

Mistä apua?

Usein auttaa jo se, että asioista puhuu perheen tai ystävien kanssa. Välillä tarvitaan myös ammattiapua. Terveystoimittajan tai lääkärin kanssa voitte yhdessä miettiä, minkälainen tuki olisi juuri sinulle sopivinta.

Usein apua on terapiasta, lääkkeistä tai molemmista yhdessä. Joskus tarvitaan hoitoa sairaalassa.

Jos sinulla on kotikunta Suomessa, ota yhteyttä omaan terveysasemaasi. Jos tarvitset apua nopeasti, kerro siitä puhelimesta. Lääkäri kirjoittaa tarvittaessa lähetteen psykiatrian poliklinikalle tai muuhun mielenterveysyksikköön. Poliklinikalle et voi mennä suoraan ilman lääkärin lähetettä.

Terveystoimittajan ammattilaiselle, esimerkiksi lääkärille tai terveydenhoitajalle, voit puhua asioistasi luottamuksellisesti. Heillä on vaitiolovelvollisuus. Se tarkoittaa, että he eivät kerro asioistasi muille viranomaisille. Jos jokin toinen terveydenhoiton asiantuntija tarvitsee tietojasi, sinulta kysytään erikseen lupa niiden antamiseen.

Omalta terveysasemaltasi saat tarkempaa tietoa siitä, miten mielenterveyspalvelut on paikkakunnallasi järjestetty.

Lääkkeet

Suomessa lääkkeitä voi ostaa vain apteekkeista. Itsehoitolääkkeitä kuten särkylääkkeitä voit ostaa ilman lääkärin reseptiä. Monia lääkkeitä varten tarvitset kuitenkin reseptin, ennen kuin voit ostaa niitä. Esimerkiksi antibiootit ovat reseptilääkkeitä.

Jos kuulut Suomen sairausvakuutuksen piiriin, Kela korvaa osan monien lääkkeiden hinnasta. Korvausta ei saa niistä lääkkeistä, joita ostat ilman reseptiä. Korvausta voi saada vasta alkuomavastuun täyttymisen jälkeen, eli sen jälkeen kun olet ostanut korvattavia lääkkeitä 50 eurolla kalenterivuodessa. Alkuomavastuu ei koske lapsia. Se tulee käyttöön sen vuoden alusta, jona täytät 19 vuotta.

2.7. Perhe

Kun lapsi syntyy Suomessa

Kun perheeseen syntyy lapsi Suomessa, hänet kirjataan väestötietojärjestelmään sairaalassa. Vanhempien pitää itse ilmoittaa lapsen nimi ja äidinkieli Digi- ja väestötietovirastoon. Se, minkä kansalaisuuden lapsi saa, riippuu vanhempien kansalaisuudesta.

Lapsen äidinkieli

Kun lapsi syntyy, hänelle täytyy rekisteröidä äidinkieli. Voit valita lapsen äidinkieleksi väestötietojärjestelmään vain yhden kielen. Voit muuttaa kielen myöhemmin, jos haluat.

Jos lapsesi äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi, hän opiskelee suomea tai ruotsia toisena kielenä S2-opetuksessa. Sen lisäksi lapsesi voi myös opiskella kieltä, joka on merkitty äidinkieleksi. Oman äidinkielen opiskelu koulussa on vapaaehtoista.

Perhe-elämän ja työn tasapaino

Perhe-elämän ja työn yhteensovittaminen on Suomessa helpompaa kuin monissa muissa maissa. Työnantajat noudattavat työaika- ja vuosilomalakien määräyksiä. Siksi työaika on joustava ja kohtuullinen. Tämä antaa sinulle enemmän mahdollisuuksia viettää aikaa perheesi kanssa.

Suomessa monissa perheissä molemmat aikuiset käyvät töissä. Jos perheessäsi on pieniä lapsia, sinulla on useimmiten mahdollisuus saada vapaata heidän hoitamiseensa. Lisäksi sekä julkinen että yksityinen varhaiskasvatus on korkeatasoista ja edullista. Voit hakea Kelan tukea myös, jos hoidat lasta kotona tai palkkaat lapselle hoitajan.

Suomessa suurin osa naisista käy töissä, vaikka heillä olisi pieniä lapsia. Naisena et tarvitse töissä käymiseen tai opiskeluun puolisoasi tai vanhempien lupaa. Jos perheessä molemmat aikuiset käyvät töissä, rahatilanne on vakaampi.

2.8. Ongelmatilanteet

Taloudelliset ongelmat

Jos et voi maksaa laskujasi

Jos sinulla on lasku, jota et pysty maksamaan, ota heti yhteyttä laskun lähettäjään. Usein voit saada laskulle lisää maksuaikaa. Silloin laskuun lisätään yleensä vain pieni viivästysmaksu.

Jos et pysty maksamaan vuokraasi

Vuokranantajalla on oikeus purkaa vuokrasopimus, jos et maksa vuokraasi. Vuokranantajan on ilmoitettava vuokrasopimuksen purkautumisesta vuokralaiselle. Tässä vaiheessa vuokranmaksusta on tavallisesti vielä mahdollista sopia vuokranantajan kanssa. Jos et maksa vuokraasi, vuokranantaja voi hankkia tuomioistuimelta häätöpäätöksen. Se tarkoittaa sitä, että sinulla on velvollisuus muuttaa pois asunnosta ja maksaa ne vuokrat, jotka ovat jääneet maksamatta.

Apua taloudellisiin ongelmiin

Tarkista, että olet hakenut kaikkia sosiaalietuuksia, joita sinulla on oikeus saada. Näitä voivat olla esimerkiksi työttömyysturva, asumistuki, opintotuki ja taloudelliset tuet lapsiperheille.

Jos sinun tai perheesi tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin, voit hakea perustoimeentulotukea Kelasta. Välttämättömillä jokapäiväisillä menoilla tarkoitetaan esimerkiksi ruokaan, vaatteisiin, terveydenhoitoon ja asumiseen liittyviä kohtuullisia menoja. Voit hakea tukea, jos asut Suomessa vakinaisesti.

Ennen kuin haet toimeentulotukea, hae niitä muita tukia, joihin sinulla on oikeus (esimerkiksi työttömyysturva, asumistuki, eläke, opintotuki, vanhempainpäiväraha, sairauspäiväraha, kotihoidontuki tai elatustuki).

Jos sinulla on ongelmia laskujen ja velkojen maksussa, ota yhteyttä oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvontaan. Oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonta on maksutonta ja sitä järjestää valtio.

Syrjintä ja rasismi

Mitä syrjintä on?

Syrjinnällä tarkoitetaan eriarvoista kohtelua, jolloin henkilöä kohdellaan huommin kuin samassa tilanteessa toista henkilöä. Syrjinnän perusteena voi olla esimerkiksi etninen alkuperä, kansalaisuus tai uskonto.

Syrjintää on esimerkiksi se, jos et saa palvelua etnisen alkuperäsi takia tai jos sinulta vaaditaan työhaastattelussa täydellistä suomen kielen taitoa, vaikka se ei ole työssä välttämätöntä.

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kukaan ei saa joutua toista huonompaan asemaan näiden asioiden vuoksi.

Rasismi ja muut viharikokset

Viharikos on rikos, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin tiettyä ominaisuutta kohtaan. Tällaisia ominaisuuksia voivat olla etninen tausta, uskonto, vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu, vamma tai muu vastaava ominaisuus. Viharikoksen kohteena voi olla ihminen, ryhmä, omaisuus, instituutio tai näiden edustaja. Viharikos voi olla esimerkiksi väkivaltaa, kunnianloukkaamista, syrjintää, uhkailua, kiusaamista tai vahingontekoa. Jos joudut viharikoksen uhriksi, ilmoita asiasta poliisille.

Apua syrjinnän uhrille

Jos koet syrjintää töissä, ota yhteys ensin esimieheesi. Jos et saa apua häneltä, ota yhteyttä työpaikan työsuojeluvaltuutettuun tai luottamusmieheen. Jos asia ei ratkea työpaikalla, ota yhteyttä oman alueesi työsuojelupiiriin tai omaan ammattiliittoosi.

Jos epäilet, että sinua on syrjitty, voit ottaa yhteyttä Rikosuhripäivystyksen syrjinnän vastaiseen neuvontaan. Syrjinnän vastainen neuvonta palvelee puhelimitse. Neuvonnan yhteystiedot löydät Rikosuhripäivystyksen verkkosivuilta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Jos koet syrjintää muualla kun töissä tai olet huomannut jossain syrjintää, voit ottaa yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutettuun. Lisäksi sinulla on myös mahdollisuus viedä asia poliisille ja sitä kautta oikeuteen. Voit ottaa yhteyttä myös toisen ihmisen tai jonkun ryhmän puolesta.

Rikokset

Jos joudut rikoksen uhriksi

Rikosilmoitus

Jokaisella on oikeus tehdä poliisille ilmoitus tapahtuneesta rikoksesta eli rikosilmoitus. Rikoksesta voi ilmoittaa poliisille missä tahansa, rikoksen tapahtumapaikasta riippumatta. Voit tehdä rikosilmoituksen:

- paikan päällä poliisilaitoksella rikosilmoitusten vastaanoton aukioloaikoina tai
- sähköisesti poliisin internet-sivuilla.

Rikosuhripäivystys

Jos olet rikoksen uhri, voit saada tukea ja neuvontaa Rikosuhripäivystyksestä. Voit ottaa yhteyttä Rikosuhripäivystykseen puhelimitse, chatissa tai tulla käymään palvelupisteessä. Rikosuhripäivystys tarjoaa myös maksutonta juristin neuvontaa.

Väkivalta

Mikä on väkivaltaa?

Väkivaltaa voi olla esimerkiksi

- pelottelu, seuraaminen, tarkkailu
- alistaminen ja pakottaminen
- lyöminen, potkiminen ja töniminen
- seksuaalinen väkivalta

Suomessa väkivalta on rikos. Myös väkivalta omia perheenjäseniä kohtaan on rikos. Lasten ruumiillinen rankaiseminen, kuten lyöminen, on myös rikos. Ruumiillinen kurittaminen on lapsesta pelottavaa. Se on myös lapsen kehitykselle haitallista ja tehoton tapa rankaista lapsia.

Sekä uhri että väkivallan tekijä voivat saada apua.

Kunniaan liittyvä väkivalta

Kunniaan liittyvä väkivalta on väkivaltaa, jonka tarkoituksena on perheen tai suvun kunnian puolustaminen, silloin kun jotain sen jäsentä epäillään perheen tai suvun kunnian loukkaamisesta.

Suomessa perheen tai suvun kunnian puolustaminen ei ole hyväksyttävä syy uhkailulle, painostamiselle tai väkivallalle. Väkivalta ja uhkailu ovat rikoksia uhrin ja tekijän kulttuurista riippumatta.

Apua väkivaltaan

Nollalinja Puh. 080 005 005 Avoinna: joka päivä

Nollalinja on auttava puhelin, jonne voit soittaa, jos olet kokenut perheessäs väkivaltaa, seksuaalista väkivaltaa tai sinua on uhattu väkivallalla. Voit soittaa milloin vain. Palvelun työntekijät puhuvat suomea, ruotsia ja englantia.

Kriisikeskus Monika Puh. 0800 05058 Avoinna: arkipäivisin

Kriisikeskus Monikan auttava puhelin on tarkoitettu maahanmuuttajanasille. Auttava puhelin palvelee monilla eri kielillä. Voit soittaa, jos olet kokenut perheessäs väkivaltaa, seksuaalista väkivaltaa tai sen uhkaa.

Ihmiskauppa ja pakkotyö

Ihmiskauppa on Suomessa rikos. Ihmiskauppaa on esimerkiksi:

- pakottaminen työhön, josta maksetaan liian vähän tai ei ollenkaan palkkaa
- pakottaminen seksin myymiseen
- pakottaminen kerjäämiseen tai rikosten tekemiseen
- pakottaminen avioliittoon

Ihmiskaupan uhrit voivat saada apua. Jos epäilet, että olet ihmiskaupan uhri, ota yhteyttä Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Yhteystiedot löydät ihmiskauppa.fi -verkkosivulta.

Jos olet joutunut tai sinun voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi, sinulle voidaan myöntää oleskelulupa Suomeen. Sinun pitää olla Suomessa, jotta voit hakea oleskelulupaa ihmiskaupan uhrina. Jos olet erityisen haavoittuvassa asemassa, voit saada jatkuvan oleskeluluvan. Lisätietoa oleskeluluvasta ihmiskaupan uhriksi joutuneelle saat Maahanmuuttovirastosta.

Jos sinulla on jo oleskelulupa Suomessa ja olet joutunut työnantajan hyväksikäytön uhriksi, voit hakea jatkolupaa tai todistusta laajennetusta työnteke-oikeudesta työnantajan hyväksikäytön takia. Hae jatkolupaa työnantajan hyväksikäytön takia, jos nykyinen oleskelulupasi on umpeutumassa ja sinulla ei ole tiedossa uutta työnantajaa. Hae todistusta työnantajan hyväksikäytön takia, jos sinulla on oleskelulupa voimassa ja uusi työnantaja. Todistuksen tai jatkoluvan avulla voit työskennellä miltä tahansa alalta.

2.9. Vapaa-aika

Kirjastot

Suomessa on kaikilla paikkakunnilla kunnan tai kaupungin kirjasto. Kirjasto on paikka, missä voit lainata kirjoja, lukea lehtiä, käyttää tietokonetta, opiskella tai osallistua erilaisiin tapahtumiin.

Monikielinen kirjasto

Monikielisessä kirjastossa on aineistoa yli 80 kielellä. Kirjasto sijaitsee Helsingin Pasilassa. Monikielisen kirjaston kokoelmia voi lainata mistä tahansa päin Suomea. Voit pyytää oman kirjastosi virkailijalta, että hän tilaa sinulle toivomasi aineiston. Monikielisestä kirjastosta saa lisätietoa Helsingin seudun yhteisiltä Helmet.fi-kirjastosivuilta.

Liikunta

Suomessa harrastetaan paljon liikuntaa ja liikuntaharrastukset voivatkin auttaa ihmisiin tutustumisessa ja ystävien saamisessa. Ohjattua liikuntaa järjestävät esimerkiksi erilaiset urheiluseurat, jotka toimivat pitkälti vapaaehtoispohjalta.

Ohjattua liikuntaa järjestävät esimerkiksi kunnat ja urheiluseurat.

Liikuntapaikat

Kuntien ylläpitämien liikuntapaikkojen lisäksi suuremmista kaupungeista löytyy myös yksityisiä liikuntakeskuksia. Niiden tarjonnasta ja hinnoista kannattaa kysyä suoraan palveluntarjoajalta.

Luonnossa liikkuminen

Suomen luonto on monipuolinen. Luonnossa liikkuminen on hauskaa ja turvallista, kun valitset oman kuntosi ja taitojesi mukaisia reittejä ja noudatat ohjeita.

Jäällä liikkuminen

Talvella suurin osa Suomen vesialueista on jään peitossa. Jäällä voi esimerkiksi kävellä, luistella hiihtää ja pilkkiä. Jäällä liikkumiseen liittyy aina riskejä ja turvallisuus on tärkeää ottaa huomioon. Ota aina selvää jään paksuudesta ja kestävyydestä ennen kuin menet jäälle.

Jokamiehen oikeudet

Jokamiehenoikeuksilla tarkoitetaan kaikkien mahdollisuutta liikkua vapaasti Suomen luonnossa. Jokamiehen oikeudet ovat olennainen osa suomalaista kulttuuria ja lainsäädäntöä.

Jokamiehenoikeudet lyhyesti

Saat:

- liikkua jalan, hiihtäen tai pyöräillen luonnossa, kuten metsissä, luonnonniityillä ja vesistöissä;
- oleskella tilapäisesti alueilla, missä liikkuminenkin on sallittua - voit esimerkiksi teltoilla riittävän etäällä ihmisten asunnoista;
- poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kasveja, joita ei ole rauhoitettu;
- onkia ja pilkkiä (onkiminen ja pilkkiminen on kielletty joissakin vesistöissä);
- veneillä, uida ja kulkea jäällä.

Et saa:

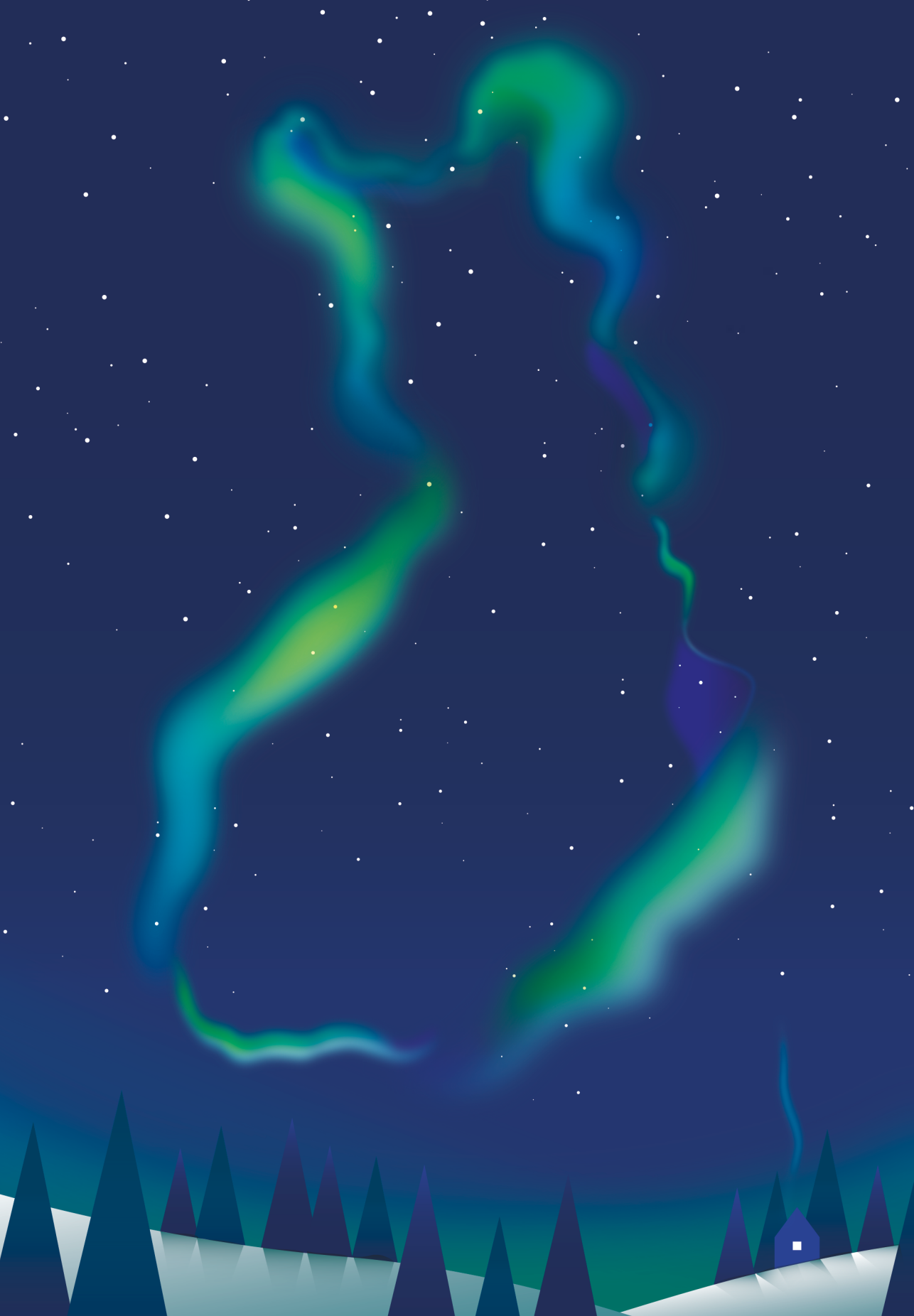
- aiheuttaa häiriötä tai haittaa toisille tai ympäristölle;
- kulkea pihanmailla, istutuksilla tai viljelyssä olevilla pelloilla;
- häiritä eläimiä tai vahingoittaa lintujen pesiä ja poikasia;
- kaataa tai vahingoittaa kasvavia puita;
- ottaa kuivunutta tai kaatunutta puuta, varpuja, sammalta tai jäkälää;
- tehdä avotulta;
- häiritä kotirauhaa esimerkiksi leiriytmällä liian lähellä asumuksia tai meluamalla;
- roskata ympäristöä;
- ajaa moottoriajoneuvolla maastossa;
- kalastaa ja metsästää.

Yhdistykset

Suomessa on väkilukuun nähden paljon yhdistyksiä. Kaikilla on lain mukaan oikeus toimia yhdistyksissä. Yhdistymisvapaus koskee myös ulkomaalaisia.

Yhdistys voi olla esimerkiksi urheiluseura, kulttuuriyhdistys, ystävyysseura tai uskonnollinen yhdistys.

Suomessa on paljon myös maahanmuuttajien perustamia yhdistyksiä. Maahanmuuttajien yhdistys tai oman maan ystävyysseura voi auttaa säilyttämään ja kehittämään omaa kulttuuria uudessa yhteiskunnassa ja tehdä yhteistyötä viranomaisten ja muiden järjestöjen kanssa. Erilaisia yhdistyksiä voit etsiä Patentti- ja rekisterihallituksen Yhdistysnetti-palvelusta.

3. Tietoa Suomesta

3.1. Perustietoa Suomesta

Suomi lyhyesti

Valtio

- Suomi on tasavalta ja Euroopan unionin (EU) jäsen.
- Suomen pääkaupunki on Helsinki.
- Suomi jakaantuu kuntiin, joilla on itsehallinto.
- Ahvenanmaa on Suomeen kuuluva autonominen alue.

Ihmiset

- Suomessa on 5,5 miljoonaa asukasta.
- Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi (noin 5 % suomalaisista puhuu äidinkielenään ruotsia).
- Suomessa asuu myös saamelaisia. Saamelaiset ovat Euroopan Unionin ainoa alkuperäiskansa.
- Monet suomalaiset puhuvat hyvää englantia.
- Vieraskielisiä on 8 %.

Ilmasto ja maantiede

- Suomi sijaitsee Pohjois-Euroopassa Itämeren alueella.
- Suomen naapurimaat ovat Venäjä (idässä), Norja (pohjoisessa), Ruotsi (lännestä) ja Viro (etelässä).
- Suomen pinta-ala on 338 432 km², johon kuuluvat Suomen maa- ja sisävesialueet.

Talous

- Suomen rahayksikkö on euro.

Liikenne Suomessa

Julkinen liikenne

Julkinen liikenne toimii Suomessa hyvin. Junalla ja linja-autolla voi matkustaa melkein kaikkialle Suomessa. Moniin kaupunkiin pääsee myös lentämällä. Suurissa kaupungeissa ja niiden lähellä on myös hyvin toimiva paikallisliikenne. Paikallisliikenne toimii tavallisesti busseilla.

Junaliikennettä hoitaa Suomessa VR. Voit ostaa lipun junaan VR:n verkkosivuilta, VR Matkalla -sovelluksesta, lippuautomaatista tai lipunmyyntipisteestä rautatieasemalla, puhelimitse VR:n asiakaspalvelusta tai R-kioskilta. Tietoa junien aikatauluista löydät VR:n verkkosivuilta tai rautatieasemilta.

Linja-autoyrityksiä on Suomessa paljon. Voit ostaa lipun pitkän matkan bussiin Matkahuollon verkkosivuilta, Reitit ja liput -sovelluksesta, Bussiliput-sovelluksesta, Matkahuollon toimipisteistä tai bussista kuljettajalta. Löydät tietoa bussien aikatauluista Matkahuollon verkkosivuilta tai Matkahuollon toimipisteistä.

Oma auto

Jos sinulla on auto, sinun on pakko ottaa liikennevakuutus. Liikennevakuutuksen saat vakuutusyhtiöstä.

Suomessa auton pitää olla katsastettu ja rekisteröity. Katsastuksia tekevät katsastusasemat. Rekisteröintejä tehdään esimerkiksi katsastusasemilla, vakuutusyhtiöissä ja autoliikkeissä. Voit tehdä rekisteröinnin myös internetissä Traficom sivuilla.

Suomessa laki määrää, että autossa pitää olla talvella talvirenkaat. Talvella voi käyttää joko nastarenkaita tai kitkarenkaita. Autoa, jossa on nastarenkaat, on helpompi hallita liukkaalla tiellä. Nastarenkaita et kuitenkaan voi käyttää kesällä.

Ajokortti

Voit ajaa autoa Suomessa vain, jos sinulla on voimassa oleva ajokortti. Sinun täytyy olla vähintään 18-vuotias, jotta voit saada ajokortin. Ennen kuin voit saada ajokortin sinun täytyy osallistua ajo-opetukseen ja suorittaa kuljettajantutkinto. Ajo-opetusta voit saada autokoulussa. Myös esimerkiksi sukulainen tai tuttava, jolla on ajokortti ja vähintään viisi vuotta ajokokemusta, voi opettaa sinua. Tätä varten tarvitaan opetuslupa Traficomilta.

Ulkomainen ajokortti Suomessa

Jos sinulla on ajokortti EU-maasta tai ETA-maasta, se on voimassa myös Suomessa. Jos haluat, voit vaihtaa sen suomalaiseen ajokorttiin, jos asut Suomessa vakituisesti.

Jos sinulla on ajokortti jostakin maasta, joka kuuluu Geneven tai Wienin tieliikennesopimukseen, voit ajaa kortilla Suomessa enintään kaksi vuotta. Sen jälkeen, kun olet asettunut vakinaisesti asumaan Suomeen, sinulla on kaksi vuotta aikaa vaihtaa ulkomaalainen ajokortti. Jos et vaihda korttia ajoissa, sinun täytyy suorittaa kuljettajantutkinto (teoria- ja ajokoe) Suomessa.

Jos sinulla on ajokortti maasta, joka ei kuulu Geneven tai Wienin tieliikennesopimukseen, voit ajaa tällä kortilla vuoden ajan, sen jälkeen kun sinut on merkitty Suomen väestötietojärjestelmään. Sinun täytyy suorittaa kuljettajantutkinto Suomessa, jos haluat vaihtaa ajokorttisi suomalaiseen ajokorttiin.

Voit hakea ajokorttisi vaihtamista suomalaiseen ajokorttiin Ajovarman palvelusteessä. Varaa aika etukäteen Ajovarman verkkosivujen kautta.

Media Suomessa

Suomessa on lehdistönvapaus ja Suomi on sijoittunut monena vuonna kärkisijoille lehdistönvapausindeksissä. Yleisradio eli Yle on riippumaton julkisen palvelun media-yhtiö, jonka kanavilta saat tärkeää tietoa monella kielellä. Lisäksi Suomessa on paljon luotettavia yksityisiä tiedotusvälineitä. Tiedotusvälineiden hyvää journalistista tapaa tarkastelee ja edistää Julkisen sanan neuvosto.

Verkosta löydät paljon uutisia ja tv-ohjelmia eri kielillä. Esimerkiksi Yle tarjoaa uutisia suomeksi, englanniksi ja venäjäksi. Voit katsoa Ylen ja kaupallisten tv-kanavien ohjelmia television lisäksi myös verkossa. Monet tv-ohjelmat ovat suomenkielisiä. Suomessa vieraskieliset ohjelmat on tekstitetty suomeksi, eli niitä voi seurata myös alkuperäiskielellä.

Suomessa ilmestyy paljon sanomalehtiä. Suurin sanomalehti on Helsingin Sanomat. Useimmat sanomalehdet ovat suomenkielisiä. Joillakin paikkakunnilla ilmestyy myös ruotsinkielisiä sanomalehtiä.

Yleisradio eli Yle omistaa kolme televisiokanavaa, jotka näkyvät koko Suomessa. Yle on julkinen palvelu, ja sen toiminta rahoitetaan veroista. Tämän lisäksi Suomessa toimii monia kaupallisia televisiokanavia, kuten MTV3 ja Nelonen.

Suomessa on useita radiokanavia. Suurinta osaa kanavista voit kuunnella myös internetin kautta. Useimmat radiokanavista ovat suomenkielisiä.

Kulttuurit ja uskonnot Suomessa

Suomen väestö

Suomen väkiluku on noin 5,5 miljoonaa ihmistä. Suomi on hyvin harvaan asuttu maa. Väestö on keskittynyt erityisesti suuriin kaupunkeihin ja taajamiin. Pääkaupunkiseudulla asuu yli miljoona ihmistä.

Suomen väestöön kuuluu erilaisia vähemmistöjä, joilla on esimerkiksi eri kieli, kulttuuri tai uskonto kuin suurimmalla osalla suomalaisista. Suomen perinteisiä vähemmistöjä ovat esimerkiksi suomenruotsalaiset, saamelaiset, romanit, juutalaiset ja tataarit. Lisäksi Suomessa asuu ihmisiä, jotka ovat muuttaneet tänne esimerkiksi Venäjältä, Virosta, Balkanin maista, Somaliasta ja Irakista.

Uskonnot Suomessa

Suurin osa suomalaisista on kristittyjä. Suurin uskonnollinen yhdyskunta on Suomen evankelis-luterilainen kirkko, johon kuuluu noin 70 % väestöstä. Suomen ortodoksinen kirkko on toiseksi suurin uskonnollinen yhdyskunta. Hieman yli 1 % väestöstä kuuluu ortodoksiseseen kirkkoon. Evankelis-luterilaisella kirkolla ja ortodoksisella kirkolla on Suomessa erityisasema. Niillä on esimerkiksi oikeus kantaa veroa.

Suomessa asuu kymmeniä tuhansia muslimeja. Heistä kuitenkin vain osa kuuluu islamilaisiin yhdyskuntiin. Suomessa asuu myös parituhatta juutalaista. Helsingissä ja Turussa toimii synagoga.

Muita uskonnollisia yhdyskuntia Suomessa ovat esimerkiksi Katolinen kirkko Suomessa, Helluntaikirkko, Suomen Vapaakirkko, Suomen Adventtikirkko, mormonikirkko ja Jehovan todistajat.

Suomessa asuvista ihmisistä noin kolmasosa ei virallisesti kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Uskonnonvapaus ja oman uskonnon harjoittaminen Suomessa

Suomessa on uskonnonvapaus. Kaikilla, jotka asuvat Suomessa, on oikeus valita itse oma uskontonsa ja harjoittaa sitä. Jos ei halua, ei tarvitse valita mitään uskontoa. Kenenkään ei myöskään ole pakko osallistua uskonnon harjoittamiseen.

Vanhemmat päättävät, mikä on lapsen uskonto. Jos vanhemmat ovat eri mieltä asiasta, lasta ei liitetä mihinkään uskontoon. Jos tuomioistuin on nimennyt toisen vanhemman lapsen yksinhuoltajaksi, hän voi päättää lapsen uskonnosta yksin.

Täysi-ikäinen eli 18 vuotta täyttänyt henkilö voi itse päättää omasta uskonnostaan.

Vaalit ja äänestäminen Suomessa

Suomessa valitaan vaaleilla kunnanvaltuusto, hyvinvointialueen aluevaltuusto, eduskunta ja presidentti. Lisäksi Suomessa äänestetään Euroopan parlamenttivaaleissa. Tavallisesti äänioikeus on kaikilla Suomen kansalaisilla, jotka ovat täyttäneet 18 vuotta. Vaikka et olisi Suomen kansalainen, sinulla voi olla äänioikeus kuntavaaleissa, aluevaaleissa ja Euroopan parlamentin vaaleissa.

Lait ja oikeudet

Perusoikeudet

Kaikilla Suomessa asuvilla on lain mukaan oikeuksia ja velvollisuuksia. Seuraavat oikeudet ja velvollisuudet koskevat myös Suomessa asuvia ulkomaalaisia.

Oikeudet

- Kaikilla on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun. Ketään ei saa kohdella eri tavoin esimerkiksi sukupuolen, iän, uskonnon tai vamman vuoksi.
- Jokainen saa vapaasti sanoa ja kirjoittaa mielipiteensä.
- Ihmiset saavat järjestää kokouksia ja mielenosoituksia ja osallistua niihin. Mielenosoituksesta pitää ilmoittaa poliisille etukäteen.
- Ketään ei saa tuomita kuolemaan eikä kiduttaa.
- Kaikki voivat valita itse asuinpaikkansa ja liikkua Suomessa vapaasti.
- Jokaisella on oikeus yksityisyyden suojaan. Toisen henkilön kirjettä ei saa lukea eikä toisen puhelua saa kuunnella.
- Jokainen saa valita oman uskontonsa itse. Jos ei halua, ei tarvitse valita mitään uskontoa.

Velvollisuudet

- Kaikkien, jotka asuvat tai oleskelevat Suomessa, täytyy noudattaa Suomen lakeja.
- Noin 7–18-vuotiailla on oppivelvollisuus.
- Usein niiden, jotka työskentelevät Suomessa, täytyy maksaa palkasta veroa Suomeen.
- Kaikilla on velvollisuus todistaa oikeudessa, jos heidät sinne kutsutaan.
- Vanhemmilla on velvollisuus huolehtia lapsistaan.
- Kaikilla on velvollisuus auttaa, jos sattuu onnettomuus.

Lait Suomessa

Suomalaista yhteiskuntaa ja sen toimintaa säätelevät lait. Tärkein näistä on perustuslaki. Kaikkien, jotka asuvat Suomessa, täytyy noudattaa Suomen lakeja. Myös viranomaisten täytyy noudattaa lakia. Lait säätää eduskunta. Kuka tahansa voi kannella joko oikeuskanslerille tai eduskunnan oikeusasiamiehelle, jos epäilee, että viranomainen on rikkonut lakia. Suomen ja Suomessa asuvien henkilöiden pitää noudattaa myös Euroopan unionin lakeja.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvo miesten ja naisten välillä

Suomen lain mukaan miehillä ja naisilla on samat oikeudet. Myös avioliitossa olevilla naisilla on samat oikeudet kuin miehillä.

Naiset ja miehet voivat itse päättää kenen kanssa he menevät naimisiin. Avioliittoon pakottaminen on Suomessa rikos. Esimerkiksi vanhemmilla ei ole oikeutta pakottaa tai painostaa lastaan menemään naimisiin. Sekä naisella että miehellä on oikeus hakea avioeroa. Avioeron voi saada myös ilman toisen puolison suostumusta.

Väkivalta on Suomessa aina rikos. Myös perheessä ja parisuhteessa tapahtuva väkivalta, esimerkiksi lyöminen ja seksuaalinen väkivalta, on aina rikos.

Tasa-arvo työelämässä

Työelämässä naisia ja miehiä on kohdeltava samalla tavalla. Syrjintä sukupuolen perusteella on kielletty. Se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sukupuolen perusteella ei saa maksaa miehelle korkeampaa palkkaa kuin naiselle tai irtisanoa naistyöntekijää, koska hän on raskaana.

Tasa-arvolaki kieltää syrjinnän sukupuolen takia. Tasa-arvovaltuutettu on viranomainen, joka valvoo, että tasa-arvolakia noudatetaan. Jos epäilet, että sinua on syrjitty työelämässä sukupuolen takia, voit ottaa yhteyttä tasa-arvovaltuutettuun tai omaan ammattiliittoosi.

Yhdenvertaisuus

Suomen lain mukaan kaikkia ihmisiä täytyy kohdella yhdenvertaisesti. Syrjintä on rikos.

Seksuaalivähemmistöjen ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet

Suomen lain mukaan ihmistä ei saa syrjiä seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Laki kieltää syrjinnän myös sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella.

Suomessa kaksi samaa sukupuolta olevaa ihmistä voi solmia keskenään avioliiton.

Lapsen oikeudet

Suomessa lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Lapsella on myös oikeus esittää oma mielipiteensä. Lapsella on oikeus siihen, että hänen mielipiteensä otetaan huomioon, kun häntä koskevasta asiasta päätetään. Suomen lain mukaan lapsen ruumiillinen kurittaminen on kielletty, ja siitä voi saada rangaistuksen.

Vammaisten ihmisten oikeudet

Lain mukaan vammaista henkilöä ei saa syrjiä. Vammaisella on oikeus elää normaalia elämää, esimerkiksi opiskella, tehdä työtä ja perustaa perhe. Yhdenvertaisuuslain mukaan työnantajien ja koulutuksen järjestäjien täytyy parantaa vammaisten mahdollisuuksia saada työtä ja koulutusta. Esimerkiksi työympäristöä voidaan muuttaa niin, että vammaisen on helpompi kulkea.

Tärkeitä viranomaisia

Maahanmuuttovirasto

Kun muutat Suomeen, sinun täytyy hakea Maahanmuuttovirastolta eli Migriltä oleskelulupaa tai rekisteröidä oleskeluoikeutesi. Oleskeluluvan tarve riippuu siitä, minkä maan kansalainen olet sekä siitä, miksi ja miten pitkäksi ajaksi olet tulossa Suomeen. Maahanmuuttovirasto käsittelee myös turvapaikka-hakemukset ja kansalaisuushakemukset.

Digi- ja väestötietovirasto

Digi- ja väestötietovirasto, DVV, vastaa Suomen väestötietojärjestelmästä, johon merkitään tiedot henkilöistä, jotka asuvat Suomessa. Jos muutat ulkomailta Suomeen, Suomen sisällä tai pois Suomesta, sinun täytyy tehdä ilmoitus Digi- ja väestötietovirastoon. Voit hakea virastosta henkilötunnusta,

jos et ole saanut sitä Maahanmuuttovirastosta tai verotoimistosta. Digi- ja väestötietoviraston palvelupaikoissa hoidetaan myös muun muassa siviilivihkimiset ja julkisen notaarin palvelut. Voit asioida monissa palveluissa sähköisesti.

Verohallinto

Verohallinnon eli Veron toimistosta saat verokortin, voit muuttaa veroprosenttiasi tai kysyä asioista, jotka liittyvät verotukseen.

Veron OmaVero-verkkopalvelussa voit hoitaa monia veroasioita sähköisesti, jos sinulla on verkkopankkitunnukset tai mobiilivarmenne. Voit esimerkiksi tilata uuden verokortin tai tarkistaa veroilmoituksen.

Kela

Kansaneläkelaitos eli Kela hoitaa Suomessa asuvien perusturvaa eri elämäntilanteissa. Voit saada Kelan rahallista tukea silloin, kun muut tulot jäävät pieniksi.

Kelan tukia ovat esimerkiksi

- asumistuki
- tuet, jotka liittyvät sairastamiseen tai vammaisuuteen
- työttömyysturva
- opiskelijan tuet
- lapsiperheiden tuet
- kansaneläke, takuueläke ja muut eläkkeellä olevien tuet
- toimeentulotuki

Työ- ja elinkeinotoimisto

Työ- ja elinkeinotoimiston eli TE-toimiston palveluita ovat esimerkiksi

- työnvälitys
- työvoimakoulutus
- palvelut yrittäjälle
- ammatinvalinnanohjaus

Sosiaalitoimisto

Jokaisessa kunnassa on sosiaalipalvelutoimisto/sosiaalitoimisto, joka palvelee kunnan asukkaita esimerkiksi seuraavissa asioissa:

- neuvonta erilaisissa ongelmatilanteissa
- perheiden tukipalvelut
- palvelut vanhuksille ja vammaisille ihmisille
- sosiaali- ja kriisipäivystys iltaisin ja viikonloppuisin

Löydät sosiaalitoimiston yhteystiedot oman kuntasi verkkosivuilta.

Poliisi

Poliisiin tehtäviin kuuluu yhteiskunnan järjestyksen ja turvallisuuden takaminen sekä rikosten estäminen ja selvittäminen. Lisäksi poliisi myöntää Suomen passeja, henkilökortteja ja ulkomaalaisen henkilökortteja.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, YVV, on viranomainen, jonka tehtävä on edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään. Valtuutettu seuraa ja edistää ulkomaalaisten asemaa ja oikeuksia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi antaa ohjeita, neuvoja ja suosituksia sekä auttaa löytämään sovinnon tapauksissa, jotka koskevat syrjintää.

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

 Kotoutuminen.fi
Integration.fi

infoFinland.fi